

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Valovoimaiset naiset -monikulttuurisia kohtaamisia valokuvan avulla

Martikainen, Laura

2014 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Valovoimaiset naiset - monikulttuurisia kohtaamisia
valokuvan avulla

Laura Martikainen
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2014

Laura Martikainen

Valovoimaiset naiset - monikulttuurisia kohtaamisia valokuvan avulla

Vuosi 2014

Sivumäärä 61

Toiminnallisen opinnäytetyöni pyrkimyksenä oli tarkastella valokuvauksellisten menetelmien mahdollisuuksia sosiaalialan työympäristössä sekä erilaisista kulttuurisista taustoista tulevien naisten ryhmässä vuorovaikutuksen rakentajana. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Vantaan Nicehearts ry:n kanssa. Toimintaan osallistuneet 15 maahanmuuttajanaista tulivat yhdistyksessä meneillään olevasta Kasvukutsu-hankkeesta. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, minkälaisena työskentelyvälineenä ja kokemuksena valokuvatyöskentely siihen osallistuville naisille näyttäytyy. Lisäksi tavoitteena oli vahvistaa ryhmän keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä valokuvatyöpajatyöskentelyn avulla. Toiminta koostui neljästä kolmen tunnin työpajakerrasta, joissa työskenneltiin erilaisten valokuvauksellisten menetelmien parissa itenäisesti sekä ryhmämuotoisesti.

Toiminnan tavoitteiden toteutumista ja arviointia tarkasteltiin työpajoista tehtyjen muistiinpanojen, saadun palautteen, syntyneen kuvamateriaalin sekä osallistujille että työntekijöille tehtyjen teemallisten ryhmähaastatteluiden kautta. Valokuvatyöpajat koettiin mielenkiintoisiksi ja mukavaksi vaihteluksi muun toiminnan rinnalle. Erilaisten valokuvauksellisten menetelmien kautta opittiin suomen kieltä ja uusia asioita. Valokuvat toimivat väylänä tutustua paremmin muihin ryhmäläisiin ja heidän erilaisiin kulttuuriin taustoihinsa sekä tarjosivat tukea kommunikointiin. Työskentelyn koettiin edesauttaneen positiivisesti ryhmän keskinäisen vuorovaikutuksen kehittymistä ja vieneen omalta osaltaan eteenpäin yhteisöllisyyden muotoutumista. Toiminnan toteutuksen ja menetelmävalintojen kannalta tärkeäksi nousivat osallistujien kielitaidon sekä monenlaisten toimintatapojen ja kulttuuristen vaikutteiden huomioiminen.

Asiasanat: maahanmuutto, kulttuurienvälinen vuorovaikutus, valokuvaus, kulttuurisensitiivisyys

Laura Martikainen

Luminous women - intercultural encounters through photography

Year	2014	Pages	61
------	------	-------	----

The goal of this functional Bachelor's thesis was to examine the possibilities of photographic methods in the context of Social Services and as a way to create interaction between a group of women from different cultural backgrounds. The thesis was done in cooperation with Nicehearts of Vantaa (NGO). Women who participated in activities connected to the thesis came from a Kasvukutsu project which currently runs in Nicehearts. The aim of the thesis was to find out how women participating in activities consider the use of photographs as a method and as an experience. In addition the aim was to strengthen the interaction and communality in the group by means of photography workshops. The functional part of the thesis consisted of four three hour photography workshops where participants worked individually and in groups using different photographic methods.

Achieving of the aims and the evaluation of the process was based on data consisting of notes taken during the workshops, given feedback, photographic material made by participants and theme interviews done to both participants and workers. Results pointed out that photography workshops were considered as nice and interesting addition to other activities. Finnish language and new things were learnt through different photographic methods. Photographs worked as a way to familiarise oneself with other women in the group and with their different cultural backgrounds, but also offered support for communication. It was experienced that the activity contributed positively to group's interaction process and took forward the development of communality. It proved to be important to take into consideration the participant's language skills, the manifold ways of acting and cultural influences in the implementation of activity and chosen methods.

Keywords: immigration, intercultural dialogue, photography, culture sensitivity

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Näkökulmia maahanmuuttajuuteen	8
2.1	Kuka on maahanmuuttaja?	9
2.2	Maahanmuuttajanaiset	10
2.3	Avaimia arkeen ja yhteiskuntaan	11
2.4	Vantaan Nicehearts ry.....	12
3	Sensitiivisyys työskentelyn lähtökohtana	13
3.1	Sukupuolisensitiivisyys	14
3.2	Kulttuuri ja kulttuurisensitiivisyys.....	15
4	Luovuus ja taidelähtöinen toiminta sosiaalialalla.....	17
4.1	Valokuva - ikkuna itseen ja ympäröivään maailmaan	18
5	Toiminnan tavoitteet ja menetelmälliset ratkaisut	21
5.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	22
5.2	Tutkimukselliset valinnat ja aineisto	22
6	Valokuvatyöpajat.....	24
6.1	Osallistujat.....	25
6.2	Työpaja 1	26
6.3	Työpaja 2.....	29
6.4	Työpaja 3.....	32
6.5	Työpaja 4.....	36
6.6	Haastattelut	39
7	Tavoitteiden toteutuminen ja toiminnan arviointi.....	40
7.1	Valokuvauksellisten menetelmien käyttö	41
7.2	Keskinäinen vuorovaikutus.....	44
7.3	Kokemuksia ja ajatuksia työpajoista.....	46
7.4	Ammatillinen oppiminen ja toiminnan ohjaus.....	47
7.5	Yhteenveto.....	49
8	Eettiset kysymykset.....	50
8.1	Toiminnan eettisyys	51
8.2	Tutkimuseettiset kysymykset	52
9	Pohdinta	54
	Lähteet	58
	Kuvat.....	62
	Liitteet	63

1 Johdanto

Monikulttuurisuuteen ja erilaisuuteen liittyvät kysymykset ovat olleet suomalaisessa yhteiskunnassa varsin pitkään ajankohtaisia. Sekä maahanmuuttajia että etnisiä vähemmistöjä lähestytään kuitenkin edelleen usein kulttuurin ja kulttuurierojen kautta. Kulttuuri toimii tavallisesti tiettyä ihmisryhmää määrittävänä tekijänä ja selityksenä toiminnalle, vaikka todellisuudessa taustalla vaikuttavat moninaiset kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset tekijät sekä näiden erilaiset yhdistelmät. Kulttuurin näkeminen jonkun ryhmän kiinteänä ominaisuutena on jo itsessään harhaanjohtavaa, sillä kyse on enemmän alati muutoksessa olevasta ilmiöstä, johon sisältyy näkemysten jakamista, haastamista ja uudelleen neuvottelemista. Suomalainen monikulttuurisuuspolitiikka ei myöskään ole täysin yksiselitteinen, sillä pinnan alla elää sitkeästi ajatus kansan etnisestä ja kulttuurisesta yhtenäisyydestä. Esimerkiksi ylistetty suomalainen sukupuolten välinen tasa-arvo toteutuu vain tietyin kriteerein asettaen naisen roolille varsin selkeät odotukset. (Keskinen, Vuori 2012: 9, 16-17, 27.)

Tosiasia kuitenkin on, että Suomi muuttuu vuosi vuodelta monikulttuurisemmaksi ja maahanmuuttajien määrä on tasaisessa kasvussa. Tämä tarkoittaa myös sitä, että avauksia moninaisemman yhteiskunnan ja keskinäisen ymmärryksen rakentamiseksi on tehtävä. Tilannetta ei tarvitse nähdä kauhukuvien ja uhkien kautta, vaan mahdollisuutena on myös herätä pohtimaan, miten kaikki ihmiset voisivat kokea tulevaisuutensa nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi sellaisena kuin he ovat.

Toiminnallisen opinnäytetyöni tarkoituksena oli tarkastella valokuvauksellisten menetelmien käyttöä sosiaalialan työympäristössä. Tavoitteena oli selvittää, minkälaisena työskentelyvälineenä ja kokemuksena valokuvatyöskentely siihen osallistuville näyttäytyy ja edistääkö se ihmisten välistä vuorovaikutusta sekä keskinäisen ymmärryksen lisääntymistä. Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus koostui syyskuussa 2014 pidetyistä neljästä työpajasta, jotka rakentuivat naiseuden ja naisena olemisen kokemusten teeman ympärille. Yhteistyötahonani toimi Vantaan Nicehearts ry, jonka toiminnan tavoitteena on edistää naisten ja tyttöjen tasa-arvoa, osallisuutta sekä kotoutumista. Opinnäytetyöhöni liittyviin valokuvatyöpajoihin osallistuneet naiset ohjautuvat Niceheartsissa meneillään olevasta Kasvukutsu-hankkeesta, jolla pyritään edistämään pitkään työttömänä olleiden työnhakijoiden, varsinkin maahanmuuttajanaisten, työllistymistä.

Oma kiinnostukseni aiheeseen juontaa juurensa sekä valokuvaajataustastani että mielenkiinnostani monikulttuurisuuteen liittyviin kysymyksiin. Valokuvaajaksi valmistuttuani tajusin, ettei kuvaaminen itsessään ollut minulle erityisen merkityksellistä, vaan valokuvan sisältämät mahdollisuudet kohtaamisen ja vuorovaikutuksen mahdollistajana. Koen, että valokuva voi toimia peilinä sekä sisäiselle itsetutkiskelulle että ulkopuolisen maailman tarkastelulle. Valo-

kuvaus on nykymaailmassa arkipäiväinen ja universaali menetelmä, jota ihmisten on suhteellisen helppo lähestyä, mutta joka samanaikaisesti pitää sisällään näkyväksi tekemisen voimaannuttavan ulottuvuuden. Uskon, että sosiaalialalla tällaisten ihmisten kokemusmaailmaa konkretisoivien menetelmien hyödyntäminen olisi erityisen tärkeää, jotta työntekijän ja asiakkaan kohtaamisesta voitaisiin todella rakentaa dialoginen.

Aihevalintaani on ohjannut myös puhdas uteliaisuus sekä halu kuulla ja jakaa näihin näkökulmiin liittyviä kokemuksia erilaisista taustoista tulevien naisten kesken. Toisaalta taustalla on väistämättä myös henkilökohtainen tarve ymmärtää ja tarkastella itseään sekä naisena että osana tietynlaista kulttuurista kontekstia. Omien ennakkoluulojen, stereotyyppien ja oletusten tiedostaminen ei ole hetkessä tapahtuva prosessi, mutta voi ajan kanssa auttaa rakentamaan siltaa itsen ja muiden välille. Kun puhutaan sosiaalialan toimintakentästä ja ihmisten parissa tehtävästä työstä, on tietynlainen mielen tyhjentämisen ja hetkessä elämisen taito mielestäni edellytys, mikäli haluamme kohdata toiset sekä itsemme avoimesti.

Tässä opinnäytetyön raportissa kuvaan työni taustaa ja sen lähtökohtia. Esittelen aluksi teoreettista viitekehystä, johon toiminta sekä sen suunnittelu ja toteutus perustuivat. Myös opinnäytetyössä käyttämiäni termejä sekä niiden sisältöä avataan tarkemmin teoreettista viitekehystä esittelevissä luvuissa. Tämän jälkeen siirryn kuvailemaan toiminnan tavoitteita, menetelmällisiä ja tutkimuksellisia ratkaisuja sekä aineistoa. Kaiken kaikkiaan toimintaan osallistui 15 naista, kaksi hankkeen työntekijää sekä Niceheartsissa ollut harjoittelija. Työpajoissa käytettiin erilaisia valokuvauksellisia menetelmiä ja työskenneltiin itsenäisesti, pareittain, pienryhmässä sekä yhtenä suurena ryhmänä. Kuvaan luvussa kuusi valokuvatyöpajojen toteutumista sekä pyrin tekemään näkyväksi prosessin aikana tehtyjä valintoja ja muutoksia. Tämän jälkeen tarkastelen tavoitteiden toteutumista sekä arvioin toimintaa aineiston ja arviointikysymysten avulla. Aineisto koostui työpajoista tekemistäni muistiinpanoista, suullisesta palautteesta, kuvamateriaalista sekä kahdesta teemahaastattelusta, joista toinen tehtiin ryhmälle ja toinen työntekijöille.

Raportin lopussa tuodaan näkyväksi niitä eettisiä kysymyksiä ja näkökulmia, jotka tämän opinnäytetyön kannalta olivat merkityksellisiä tai nousivat toiminnan aikana esiin. Viimeisessä luvussa luodaan vielä yleiskatsaus koko opinnäytetyöprosessiin, esitetään kehittämismahdollisuuksia sekä pohditaan luovuuden ja erilaisten taidelähtöisten menetelmien mahdollisuuksia sosiaalialalla. Opinnäytetyöhön liittyy pyrkimys eräänlaiseen tutkimukselliseen objektiivisyyteen, mutta samanaikaisesti tämä raportti väistämättä kuvastaa myös näkemyksiäni, tulkintojani ja tekemiäni valintoja. Lukijan on hyvä olla tietoinen, että kirjoitustapani on välillä varsin subjektiivinen ja paikoitellen jopa hieman kärjistävä. Tarkoitukseni ei ole esittää absoluuttisia totuuksia, vaan tuoda esiin erilaisia näkökulmia tämän opinnäytetyön kannalta merkityksellisiin teemoihin.

2 Näkökulmia maahanmuuttajuuteen

Maahanmuutto Suomeen käynnistyi kunnolla vasta 1990-luvun vaihteessa, vaikka ensimmäiset pakolaiset olivatkin saapuneet maahan jo muutamaa vuosikymmentä aikaisemmin. Maahanmuuton vilkastumiseen vaikuttivat sekä Neuvostoliiton hajoaminen että nykyisen ulkomaalaislain voimaantulo. Neuvostoliitosta tulleiden paluumuuttajien lisäksi Suomeen saapui 90-luvulla Somaliasta sekä entisestä Jugoslaviasta tulleita turvapaikanhakijoita. Työperäisen maahanmuuton sijaan Suomeen ollaan ensijaisesti muutettu avioliiton perusteella, humanitäärisistä syistä tai paluumuuttajina. Nämä lähtökohdat ovat omalta osaltaan vaikuttaneet voimakkaasti maahanmuuttajille suunnattujen kotoutumispalvelujen rakenteeseen, mutta myös yleiseen maahanmuuttokeskusteluun ja ilmapiiriin. (Alitolppa-Niitamo, Söderling 2005: 8.) Vuonna 2013 Suomessa asui ulkomaalailla syntyneitä henkilöitä 304 279, mikä on 5,8 prosenttia koko Suomen väkiluvusta (Suomen virallinen tilasto. Väestörakenne 2014a). Vaihtoehtoisesti maahanmuuttajien määrää voidaan tarkastella myös vieraskielisyyden perusteella. Vuonna 2013 vieraskielisten osuus oli 289 068 eli 5,3 prosenttia koko väestöstä (Suomen virallinen tilasto. Väestörakenne 2014b).

Maahantulon perusteista yleisin oli vuonna 2011 EU-perusteinen maahanmuutto (30%), johon kuuluvat työ, opiskelu sekä muutto EU-maista perhesiteen perusteella. Seuraavaksi yleisin muuton peruste oli perhesiteet (28%). Opiskelu (19%) ja työ (12%) olivat yleisempiä perusteita maahanmuutolle kuin humanitääriset syyt (8%). (Miettinen, Säävälä 2014.)

Maahanmuuttajaväestön miesvoittoisuus tasottui, kun avioliitot, perheenyhdistäminen ja paluumuutto lisäsivät naismaahanmuuttajien määrää Suomessa 1990-luvun puolivälistä eteenpäin. Nykyään Suomen maahanmuuttajaväestöstä naisia on noin puolet. Maahanmuuton sukupuolittuneisuus näkyy eroina eri maista muuttavien miesten ja naisten määrissä, tulosityissä, itse kotoutumisessa sekä uuteen arkeen sopeutumisessa. Vaikka maahanmuuttoon liittyvien monien ilmiöiden sukupuolittuneisuus onkin tiedostettu, on maahanmuuttotutkimus ollut pitkään melko sokea sukupuolen merkitykselle ja sen tuomille vaikutuksille. Erityisesti naisten kokemusten näkyväksi tekeminen on ollut haastavaa, sillä naiset ovat usein kiinni kodin arjen pyöryksessä. (Martikainen, Tiilikainen 2007: 15-16.)

Maahanmuuttajien määrän tasaisen kasvun myötä myös tarve avoimelle keskustelulle tulee lisääntymään. Erilaisten kulttuurien tai enemminkin erilaisten paikallisten tapojen, ilmiöiden, arvojen ja asenteiden kohtaaminen niin yhteiskunnallisella, yhteisöllisellä kuin yksilölliselläkin tasolla edellyttää, että luomme olosuhteita sellaisille vuorovaikutustilanteille, joissa ihmiset saavat oman äänensä kuuluviin. Opinnäytetyöni on yksi avaus avoimen dialogin suuntaan. Tarkoituksena on tuoda tietoisuuteen niitä moninaisia kokemuksia ja ajatuksia, joita naiseuteen, mutta myös maahanmuuttajuuteen ja kulttuuriin käsitteisiin liittyy. Samalla kyse on

väistämättä myös merkityksenannosta sekä jonkinlaisesta omaan elämään tai olemiseen liittyvästä vallan otosta. Voidakseen ymmärtää muita ja heidän maailmaansa, on ensin ymmärrettävä itseään.

2.1 Kuka on maahanmuuttaja?

Maahanmuuttoon liittyy runsaasti käsitteitä, sillä eritaustaisista ulkomaalaisryhmistä puhutaan monenlaisin termein. Yleisissä keskusteluissa luodaan usein stereotypisiä mielikuvia maahanmuuttajista varsin homogeenisenä joukkona, mutta tosiasiasa Suomessa elävien tai oleskelevien ulkomaalaisten taustat ovat hyvin erilaiset, kuten myös syyt maahan tulolle alun perin. Maahanmuuttaja -käsitettä käytetään tällä hetkellä yleisesti kuvaamaan Suomessa pysyvästi asuvaa ulkomaalaista. Pakolaisella tarkoitetaan henkilöä, joka on joutunut esimerkiksi sodan tai poliittisten syiden vuoksi lähtemään kotimaastaan. Turvapaikanhakija puolestaan hakee toisesta maasta turvapaikkaa, ja saatuaan myöntävän päätöksen sekä oleskeluluvan hänestä tulee pakolainen. Paluumuuttajalla taas on aikaisempi sidos maahan kansalaisuuden tai sukujuurien kautta. (Räty 2002: 11.)

Valtaväestö tai kantaväestö -käsitteitä käytetään erottamistarkoituksessa maahanmuuttajista puhuttaessa. Näillä viitataan tavallisesti jonkilaiseen etnisesti yhtenäiseen ryhmään, jota yhdistävät kulttuuriset, kielelliset ja geneettiset tekijät sekä asuminen yhdessä tietyllä alueella. Yhtenäisyyden olettaessa pitää väistämättä sisällään ristiriitoja, mutta on toistaiseksi yleisesti käytössä. Omaa identiteettiä ja tietyn kulttuuriryhmän jäsenyyttä ilmaistaan myös etnisyyden -käsitteellä. (Martikainen, Tiilikainen 2007: 18-19.) Toinen tapa kuvata erilaisia ihmisryhmiä on kulturalismi eli luokittelu kulttuurin perusteella. Kulttuuriin pohjautuvan erottelun riskinä kuitenkin on, että sillä yksinkertaistetaan esimerkiksi sosiaalisia ongelmia, joiden taustalla on todellisuudessa paljon moniulotteisempia tekijöitä. Vähemmistöstä tulee tällöin helposti syy omaan heikkoon asemaansa yhteiskunnassa. Kulttuurilla luokittelu ei myöskään tuo näkyväksi valtarakenteita tai ihmisten vaikutusmahdollisuuksia omaan elämään ja yhteiskuntaan liittyen. (Alitolppa-Niitamo, Söderling 2005: 9.) Kulturalistinen näkemys kaventaa ihmisen helposti vain kulttuurinsa tuotteeksi: ihminen leimautuu erilaiseksi, koska hänen kulttuurinsa on erilainen (Dervin, Keihäs 2013: 97).

Tässä opinnäytetyössä käytän käsitteitä maahanmuuttaja ja valtaväestö. Aikaisemmin olen kuvaillut asiakkaita myös erilaisista kulttuurisista taustoista tuleviksi naisiksi. Tällä kuvauksella en tarkoita, että kategorisoin naisten edustavan vain yhtä kulttuuria, vaan jonkinlaista erilaisten kulttuuristen sekä alueellisten vaikutusten kokonaisuutta, joka on jatkuvassa muutoksessa. Mainitsemani ilmaisun takana on myös ajatus siitä, että osa naisista on asunut Suomessa jo pitkään, jolloin maahanmuuttaja-termin käyttö tuntuu hieman kyseenalaiselta. Tätä

ajatusta vasten onkin mielenkiintoista pohtia, missä vaiheessa maahanmuuttajasta tulee suomalainen ja mitä suomalaisuuden käsitteen taustalla oikeastaan piilee.

2.2 Maahanmuuttajanaiset

Näkemykset maahanmuuttajanaisista ja heidän elämästään kuitataan usein miesvaltaisen perhejärjestelmän sortamalla uhrilla, joka voi vain haaveilla länsimaisen naisen vapaasta elämästä. Kokonaisuudessaan maahanmuuttajien perhearvot tavataan mieltää konservatiivisiksi, jolloin maahanmuuttajanaiset näyttäytyvät jonkilaisina autettavina kohteina, jotka tarvitsevat välittäjän omalle äänelleen. Mustavalkoinen tulkinta jättää kuitenkin ulkopuolelle sen tosiasian, että sukupuoliroolit, identiteetti ja elämäntavat joutuvat väistämättä maahanmuuton myötä uudelleen tarkastelun kohteeksi, kun omia toimintamalleja suhteutetaan valtaväestön, usein oletettuihin, toimintatapoihin. Mikäli uudessa maassa sosiaaliset kontaktit rajoittuvat vain omaan perheeseen, on myös luonnollista, että perheen asema ja merkitys korostuvat. Tilanne voi olla hyvin ristiriitainen, varsinkin jos lähtömaan perhe- ja sukupuolijärjestelmä eroaa selkeästi kohdemaan toimintatavoista. (Martikainen, Gola. 2007: 89.)

Suomalaisen perhe- ja sukupuolijärjestelmän piirteet eivät ole kaikille itsestäänselvyksiä. Yhteiskuntamme nojaa vahvasti olettamukseen kahdesta palkkatyöstä käyvästä vanhemmasta, mitä puolestaan tukee kattava päivähoidon järjestelmä. Eronneita tuetaan tarvittaessa yksinhuoltajille suunnatun taloudellisen tuen avulla, eikä avioeron saaminen ole Suomessa vaikeaa. Perhekäsitys perustuu ajatukseen ydinperheestä, johon kuuluvat puoliset sekä lapset. Tasa-arvon korostunut asema suomalaisessa arvokeskustelussa sulkee helposti ulkopuolelle kaikki siitä poikkeavat näkemykset. Maahanmuuttoon liittyvä perhekeskeisyys ja perhearvojen painottaminen ovat yksi tapa luoda tilaa keskustelulle tasa-arvoideaologiasta poikkeavista sukupuolijärjestelmistä. (Martikainen 2011: 60-62.)

Maahanmuuttajien perhesuhteiden tarkasteleminen vain pakkoavioliittojen, perheväkivallan, sukuelinten silpomisen ja alistamisen valossa asettaa perheen ja suvun tärkeyttä painottavan maahanmuuttajanaisen väistämättä haastavaan tilanteeseen. Todellisuudessa perhe voi kuitenkin tuoda naiselle kokemuksen omasta merkityksellisyydestä sekä tarjota voimavaroja arjen keskellä. Suomalainen yhteiskunta luo käsityksillään varsin suuren kontrastin asettamalla usein vastakkain perhekeskeisyyden ja tavoitteen emansipoituneesta naisesta. Moni maahanmuuttajanainen joutuukin rakentamaan itsetuntemustaan varsin haastavien arvoristiriitojen keskellä. (Säävälä 2007: 76.)

Maahanmuuttoon liittyvät haasteet voivat toimia perhettä yhdistävänä tekijänä, mutta perheen sisäisten roolien muutokset tai kodissa vallitsevan ilmapiirin kiristyminen voivat tuoda mukanaan myös välien rikkoutumista (Siim 2007: 224). Vastuut kotitöiden jakautumisesta,

erot suhtautumisessa miesten ja naisten asemaan tai lasten nopeampi sopeutuminen uuteen maahan heijastuvat perheen elämään. Patriarkaalisesta maasta tulevalle maahanmuuttajanaiselle muutto voi tuoda mahdollisuuden koulutukseen, työhön tai omaehtoisempaan elämään, mutta muutos voi tarkoittaa myös aikaisemman aseman ja arvostuksen heikkenemistä. Naisten oman motivaation lisäksi lähiyhteisöllä ja yhteiskunnalla on suuri vaikutus siihen, kuinka paljon näihin mahdollisuuksiin tartutaan. Huomionarvoista kuitenkin on, ettei maahanmuuttajanaisten keskuudessa pidetä yksiselitteisesti hyvänä suomalaista naiskuvaa ja naisen asemaa. (Martikainen, Tiilikainen 2007: 27.) Suomalaisen naisen pienempi rooli perheessä voidaan esimerkiksi tulkita välinpitämättömyydeksi tai haluttomuudeksi panostaa perheen hyvinvointiin, ja naisten itsenäisyyden korostaminen perheen merkityksellisyyden väheksymiseksi. (Martikainen, Gola 2007: 97-98.)

Eurooppalaisessa maahanmuuttajanaisten kotoutumista käsittelevän tutkimuksen (FEMAGE) loppuraportissa kuvataan Suomen tulosten osalta huomion kiinnittyvän maahanmuuttajanaisten kohdalla erityisryhmiin, kuten somalialaisiin ja kotona oleviin muslimiäiteihin. Tämä jättää suuren naismaahanmuuttajaenemmistön tarpeet ja kyvyt huomioimatta. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuuskeskustelu on korvautunut talouden ja työvoiman painottamisella, eikä yleinen ilmapiiri kannusta nostamaan esiin lisääntyvän maahanmuuton mukanaan tuomia epäkohtia esimerkiksi asenteisiin tai politiikkaan liittyen. Tutkimuksessa mainitaan työssäkäyntiin, yhteiskunnan tarjoamaan tukeen ja palveluihin liittyvät positiiviset vaikutukset taloudellisesti aktiivisen naisen roolin omaksumisessa, mutta tuodaan myös esille varjopuolet: kotiäitien arvostus on vähäistä ja osa-aikaisten työpaikkojen saaminen vaikeaa. Näistä lähtökohdista käsin suomalaisen yhteiskunnan asettama naisen rooli on siis varsin yksipuolinen ja mustavalkoinen. Tutkimuksen poikkeuksellinen tulos oli kantasuomalaisten naisten ennakkoluuloinen asenne maahanmuuttajanaisia kohtaan. Suomalaisnaisten koetaan suhtautuvan ylimielisesti ja epäsisarellisesti, jopa vihamielisesti, muualta muuttaneisiin naisiin. (Säävälä 2009: 48-49.)

2.3 Avaimia arkeen ja yhteiskuntaan

Vaikka maahanmuuttajanaisiin liittyvät näkemykset ovatkin paikoitellen varsin stereotypisiä ja osittain uhriuttavia, on näiden ajatusten taustalla myös arjen todellisuutta. Maahanmuuttajanaisten työllistyminen on edelleen heikompaa kuin maahanmuuttaja miesten, puhumattaakaan tilanteesta suomalaisen valtaväestön työllistymiseen verrattuna. Tekijät työhön liittyvien haasteiden taustalla ovat moninaiset. Siinä missä osalla maahanmuuttajanaisista on useita lähtömaassa suoritettuja korkea-asteen tutkintoja ja runsaasti työkokemusta, on puolestaan osa naisista luku- ja kirjoitustaidottomia, ja heidän arkensa on ensisijaisesti ollut sidoksissa perheeseen ja kodinaskareisiin. Jotkut ovat saattaneet hankkia lisäansioita esimerkiksi kotoa käsin tehtyjen töiden muodossa. Suomessa työllistymistä vaikeuttavat erityisesti puutteellinen suomen kielen taito sekä työmarkkinoiden ennakkoluuloinen suhtautuminen ulkomaisiin tut-

kintoihin ja työkokemukseen. (Joronen 2007: 285-286, 292, 297.) Puutteellinen kielitaito rajaa elämän mahdollisuuksia luonnollisesti myös muualla kuin vain työllistymisen alueella.

Jotta yhtäläiset mahdollisuudet osallistua sekä vaikuttaa yhteiskuntaan toteutuisivat, on maahanmuuttajanaisilla oltava tietoa, kykyä ja ennen kaikkea mahdollisuuksia saada äänensä kuuluviin. Kyse ei ole vain siitä, miten maahanmuuttajat sopeutuvat Suomeen, vaan prosessista, missä kaikki osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Tuula Joronen painottaa tutkimuksessaan, että maahanmuuttajille suunnatuissa palveluissa tulisi huomioida yksilöllisemmin ihmisten erilaiset taustat, elämäntilanteet ja tavoitteet. Työelämään suuntaava maahanmuuttajanainen sekä kotona lasten kasvatukseen ja koulutukseen keskittyvä kotiäiti tarvitsevat yhtäläillä suomen kielen taitoa ja tietämystä yhteiskunnan toimintatavoista voidakseen rakentaa sosiaalista verkostoaan sekä saavuttaakseen omat päämääränsä Suomessa. (Joronen 2007: 308.) Ihmisten stereotypinen kategorisointi ei synnytä vain väärinymmärryksiä, vaan voi pahimmillaan johtaa syrjäytymiseen, mikäli annettuun malliin ei kykenekään sopeutumaan. Erilaiset sosiaaliset verkostot voivat toimia niin työllistymisen kuin kielitaidonkin edistäjinä, mutta myös kohtaamisen mahdollisuuksina ja tukena arjen erilaisissa tilanteissa. Maahanmuuttajien keskinäiset verkostot tarjoavat lisäksi vertaistukea sekä peilauspintaa kulttuurierojen käsittelyyn. Keskinäisen ymmärryksen löytäminen edellyttää molemminpuolista, avoimen kuuntelevaa suhtautumista sekä yhteistyötä niin ihmisten että laajemmin eri yhteiskunnallisten toimijoiden välillä. (Sakilayan-Latvala, Kinnunen, Kimari, Rintala-Ahl 2014: 16-20.)

2.4 Vantaan Nicehearts ry

Vuonna 2001 perustettu, Vantaalla toimiva Vantaan Nicehearts ry:n toiminta on suuntautunut tyttö- ja naistyöhön, jossa painottuvat vahvasti sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen työote. Yhdistyksen tavoitteena on lisätä alueellista hyvinvointia vahvistamalla naisten ja tyttöjen vaikuttamisen mahdollisuuksia sekä tukemalla eri ikäisten ja erilaisista kulttuurisista taustoista tulevien naisten ja tyttöjen oma-aloitteista toimintaa ja verkostoitumista. Myös integraatioon sekä kotoutumisen edistäminen on olennainen osa Niceheartsin toimintaa. Yhdistys pyrkii lisäksi kehittämään naisten yrittäjyyteen ja työllistymiseen liittyviä yleisiä mahdollisuuksia sekä tasa-arvon toteutumista. (Nicehearts 2014.)

Niceheartsin tarjoamiin palveluihin kuuluvat muun muassa sosiaalinen tukitoiminta, tyttötyö, avoin kulttuuri- ja harrastustoiminta, kehittämis- ja tutkimustoiminta, naisten työllistymiseen liittyvät tukitoimet, yrittäjyyden edistäminen sekä erilaiset naisten ja tyttöjen hyvinvointia vahvistavat projektit. Yhdistys tuottaa lisäksi kaupallisina palveluina varainhankintatarkoituksessa koulutus- ja konsultointipalveluja, tilanvuokrausta, alihankintatöitä sekä ylläpitää kädentaitomyymälää. Itse toiminta tapahtuu Vantaan Tikkurilassa sijaitsevassa Naisresurssikes-

kus Pihlajassa. Nicehearts on alueellisesti toimiva naisresurssikeskus, joka kuuluu kattojärjestönä toimivaan Suomen Naisresurssikeskusten yhdistys ry:n. (Nicehearts 2014.)

Tällä hetkellä Niceheartsissa on meneillään neljä projektia, joita toteutetaan yhteistyössä useiden eri tahojen kanssa. Omaan opinnäytetyöhöni liittyvät työpajat toteutettiin Kasvukutsu-hankkeessa, jonka tarkoituksena on edistää työttömien työnhakijoiden työllistymistä. Eriytyisenä kohderyhmänä ovat pitkään työttömänä olleet maahanmuuttajanaiset. Pyrkimyksenä on, että osallistujat työllistyisivät joko avoimille työmarkkinoille tai vaihtoehtoisesti pääsisivät opiskelemaan ammattitutkintoa tai suorittamaan osan siitä. Kasvukutsu-hankkeen tarkoituksena on lisätä asiakkaiden työmarkkinoilla tarvittavia taitoja, kuten suomenkielen hallintaa, atk-taitoja, suomalaisen työkultuurin ja työnhakemisen tuntemusta sekä yhteiskunnan toimintamekanismeihin liittyvää tietämystä. Hankkeen tavoitteena on lisäksi kehittää kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen työllistymispalvelumalli sekä työllistymistä edistävä hoiva-alan tutkintomalli. (Nicehearts. Kasvukutsu-hanke. 2014.)

Työkokeiluun ohjautuu kerrallaan noin 15 asiakasta kolmeksi kuukaudeksi. Toimintaa on arkisin kuusi tuntia päivässä. Asiakkaalle tarjotaan työvalmennusta, henkilökohtaista neuvontaa sekä apua työn hakemisessa. Päivittäiseen arjen toimintaan kuuluvat yhdistyksessä tehtävät yleiset työt, kuten tilojen siivous ja kunnossapito, keittiöapulaisen tehtävät, apuohjaajana toimiminen, toimistotyöt ja käsityötuotteiden valmistus. Jokaiselle tehdään työkokeilusopimus, johon omat tehtävät kirjataan. Arjen tehtävissä kehittyvät sosiaaliset taidot sekä puhekielen hallinta ja kuullun ymmärtäminen. Työllistymismahdollisuuksia vahvistetaan myös tiivillä yhteistyöllä julkisen, yksityisen sekä kolmannen sektorin eri toimijoiden kanssa. (Nicehearts. Kasvukutsu-hanke. 2014.)

3 Sensitiivisyys työskentelyn lähtökohtana

Sensitiivisyyttä voidaan kuvata kyynä havainnoida sekä reagoida toisen ihmisen tarpeisiin, niin, että toiselle syntyy kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Tämä edellyttää herkkyyttä tunnistaa ja eläytyä toisen osapuolen tunnetilaan. Sensitiivisyyttä on myös se, ettei ota toisen tunteita itselleen, vaan kykenee tarkastelemaan sitä, mitä tunteiden takana piilee ja miten itse toisen tunteiden ilmaisuun reagoi. Oma lähestymistapa voi olla esimerkiksi sympaattinen tai empaattinen. Sympatia on myötätuntoisten tunteiden osoittamista, muttei välttämättä tarkoita sitä, että tilanteesta syntyisi todellista ymmärrystä osapuolten välille. Empatia sen sijaan ilmentää myötäelämistä, jossa pyrkimyksenä ennen kaikkea on toisen ymmärtäminen. (Vilén, Leppämäki, Ekström 2008: 81.)

Eriytyisesti asiakastyössä sensitiivinen työote edellyttää, ettei vuorovaikutus perustu oletuksille, ja empatiaa kyetään osoittamaan tavalla, joka ei ole liian tungetteleva, muttei

myöskään asiakkaan kokemuksia vähättelevä. Eläytyminen lähtee liikkeelle siitä, että toista hiljentyä todella kuuntelemaan. Sensitiivisyys ja siihen liittyvä empatia luovat turvallista ilmapiiriä, jossa asiakas ja työntekijä voivat inhimillisellä tavalla tuoda näkyväksi erilaisia puolia itsestään. (Vilén ym. 2008: 81-83.) Tässä opinnäytetyössä sensitiivisyyden merkitystä tarkastellaan erityisesti sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisen työtteen ja orientaation lähtökohdista käsin. Näihin näkökulmiin tutustutaan tarkemmin seuraavaksi.

3.1 Sukupuolisensitiivisyys

Sukupuoli heijastuu ihmisten olemiseen sekä toimintaan erilaisina edellytyksinä ja muotoina. Sukupuolta voidaan käsitteenä tarkastella sekä biologisena (sex) että sosiaalisena (gender), joka on vahvasti kulttuurisidonnainen ja yhteydessä psykologisiin sekä sosiaalisiin konteksteihin. Varsinkin sosiaaliseen sukupuoleen liittyviä näkökulmia voidaan tulkita myös neljän ulottuvuuden kautta:

- 1) *Sosiaalinen sukupuoli yksilöllisten erojen muotona* - olettamukset naisten ja miesten välisistä eroista mielenkiinnon kohteisiin, taitoihin, arvoihin tai persoonallisuuteen liittyen, jolloin sukupuolten vastakohtaisuus korostuu ja laadulliset erot painottuvat.
- 2) *Sukupuoli sosiaalisten rakenteiden, lakien ja politiikan muotona* - erilaiset yhteiskunnassa vallitsevat kulttuuriset, organisatoriset tai yksilölliset sukupuolijärjestelmät, jotka voivat olla tiedostettuja tai tiedostamattomia. Näitä ovat erityisesti yhteiskunnallisen työnjaon sekä kasvatus- ja hoitotyöhön liittyvien valta sekä vastuu asetelmien muodot. Tähän heijastuu myös se, miten kunkin sukupuolen oletetaan elävän elämänsä.
- 3) *Sosiaalinen sukupuoli kielen ja diskurssin muotona* - puheen sisältö ja tavat ilmaista asioita, miten kuvailemme eri sukupuolta olevia henkilöitä ja miten tämä heijastelee näkemyksiämme, olettamuksiamme ja uskomuksiamme eri sukupuoliin liittyen. Kielellä sekä ylläpidetään sosiaalisen sukupuolen käsityksiä että puretaan ja rakennetaan uusia merkityksiä.
- 4) *Sosiaalinen sukupuoli vuorovaikutuksen muotona* - sukupuolen toteuttamisen erilaiset tavat, kuten se miten sukupuoleen liittyviä sosiaalisia rakenteita omaksutaan sekä ylläpidetään ja vahvistetaan prosessinomaisesti sosiaalisissa tilanteissa. (Nummenmaa, Korhonen 2000: 70-71.)

Sosiaalialan työssä esimerkiksi ohjaustoimintaa voidaan lähestyä sukupuolisensitiivisellä työtteellä, jonka kautta voidaan tunnistaa, tehdä näkyväksi ja merkitykselliseksi sellaisia sukupuolisidonnaisia rakenteita, prosesseja ja vaikutuksia, jotka vaikuttavat elämäämme. (Nummenmaa, Korhonen 2000: 72.)

Vallitsevien käsityksien kriittinen ja reflektiivinen omakohtainen työstäminen voi synnyttää kokemuksen valtautumisesta (empowerment). Tätä edeltää sisäinen keskustelu siitä, ovatko omat olemassaolevat arvot, oletukset tai uskomukset toimivia, vai tulisiko niitä laajentaa, muuttaa tai määritellä toisin. Itse valtautuminen syntyy kokemuksesta, että kykenee vapautumaan sellaisista sisäisistä, ulkoisista tai sosiaalisista tekijöistä, jotka ovat omassa elämässä mielekkäiden valintojen tekemisen esteenä. (Nummenmaa, Korhonen 2000: 76-77.)

Sukupuolisensitiivisen työskentelyotteen omaksuminen edellyttää työntekijältä oman arvo maailman sekä sukupuolisensitiivisyyteen liittyvien kysymysten ja näkökulmien tietoista reflektointia sekä ymmärrystä siitä, miten oma toiminta heijastuu asiakkaisiin. Omien lähtökoh- tien tiedostaminen on oppimisprosessi, joka on jatkuvassa muutoksessa. Ohjaustilanteeseen liittyy väistämättä valtaa sekä sukupuolisidonnaisia sanallisia ja sanattomia prosesseja. Var- sinkin asiayhteyksiin sekä olosuhteisiin liittyvien tekijöiden tiedostaminen ja huomioiminen vaatii herkkyyttä. (Nummenmaa, Korhonen 2000: 81.)

Useissa keskusteluissa maahanmuuttajanaiset joutuvat kaksinkertaisen altavastajan ase- maan: he ovat maahanmuuttajia ja naisia. Toki tosiasia on, että monesta lähtökohdasta, ku- ten työllistymisen tai koulutuksen kannalta maahanmuuttajanaisten tilanne on huomattavasti haastavampi kuin esimerkiksi valtaväestöön kuuluvien naisten tai maahanmuuttajamiesten, eikä tilannetta tule suinkaan väheksyä. Mielenkiintoista on silti pohtia, kuinka paljon maa- hanmuuttajanaisten haastavia olosuhteita korostava puhe heijastuu heidän omaan kokemuk- seensa itsestään ja kyvyistään. Antaako yleinen ilmapiiri tilaa tarkastella, että heissä on sa- manaikaisesti myös paljon voimavaroja, taitoja sekä erilaisten kokemusten tuomaa tietoa. Voiko maahanmuuttajuus ja naiseus näyttäytyä myös vahvuuteena?

3.2 Kulttuuri ja kulttuurisensitiivisyys

Kulttuuri-käsitettä voidaan määritellä lukemattomin tavoin, useiden erilaisten asiayhteyksien perusteella. Erityisesti kirjallisuudessa kulttuuria kuvataan yhä enemmän tilannekohtaisuuden, joustavuuden ja muutoksen kaltaisten näkökulmien kautta (Martikainen, Tiilikainen 2007: 19). Toisaalta kulttuuri voidaan nähdä myös tietyn ryhmän yleisenä käyttäytymismalli- na, jolloin siihen liittyy samalla kyseisen mallin ylläpitämisen pyrkimys. Laajemmin kulttuuria voidaan kuvata opittuna asiana, joka liittyy tietyn yhteisön näkemyksiin elämäntavasta, maa- ilmankuvasta sekä tavoista tulkita ja uskoa. Kulttuurisidonnaiset arvot ja normit sekä käyttäy- tymismallit opitaan sosialisatioprosessina: yhteisö kasvattaa yksilöistä kulttuurinsa jäseniä. Ihmisten henkilökohtaiset kokemukset kuitenkin heijastuvat heidän tapaansa kokea ja tulkita tietyssä kulttuuriryhmässä olemista sekä omaan kulttuuriin liittyviä merkityksiä. (Räty 2002: 42-43.)

Kulttuurin lisäksi eri ryhmien välisiä eroja voidaan ilmentää myös, jo muutamaan kertaan esiin nousseella, etnisyyden -käsitteellä. Etnisyydellä viitataan siihen, miten yksilö tai ryhmä määrittelee itseään suhteessa muihin sekä niihin piirteisiin, joilla erottaudutaan muista. Etnisyyttä voidaan tarkastella objektiivisesta sekä subjektiivista ulottuvuudesta käsin. Objektiivinen kuvaa havaittavia ominaisuuksia, kuten ihonväriä ja muita biologisia piirteitä, kieltä, uskontoa ja yhdistäviä kulttuuripiirteitä sekä alkuperää. Subjektiivinen taas käsittää tiettyyn ryhmään samaistumisen, jonka taustalla on yksilön tai ryhmän henkilökohtainen kokemus. Kuten kulttuuri, myöskään etniset ominaisuudet eivät ole muuttumattomia, vaan elävät tilanteiden ja merkitysten muuttuessa. Ihmiset rakentavat minäkuvaansa usean viitekehyksen kautta, ja etninen identiteetti on tässä kokonaisuudessa vain yksi osa tai näkökulma. (Räty 2002: 44-46.)

Kulttuurista puhuttaessa on hyvä muistaa, ettei kyse ole kiinteästä ja muuttumattomasta asiasta, jonka ihminen ottaa omakseen kuin esineen. Kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa eivät lopulta kohtaa kulttuurit, vaan ennen kaikkea ihmiset. Kohtaamistilanteessa kulttuuristen erojen, erilaisuuden sekä vertailun korostaminen eristää ihmiset helposti omiin lokeroihinsa ja tekee vuorovaikutussyhteyksien muodostamisen monimutkaiseksi. Erilaisuuksien tiedostamisella on toki myös merkityksensä, mutta rakentava lähestyminen edellyttää yhdistävien tekijöiden ja sellaisten toimintatapojen hakemista, joiden kautta voidaan luoda siltoja erilaisuuksien välille. Arkipuheessa kulttuuria käytetään helposti selityksenä ihmisten erilaisuuteen, uskontoon, kansallisuuteen, etnisyyteen tai stereotypisiin näkemyksiin liittyen. Hedelmällisempi näkökulma erilaisten lähtökohtien ja niissä tapahtuvien muutosten tarkastelulle, pelkällä kansallisella kulttuurilla selittämiseen sijaan, on näkemys ihmisestä, joka ilmentää jatkuvassa liikkeessä olevaa ja muuttuvaa sosiaalista jäsenyyttä. Tällä voidaan kuvata esimerkiksi sosio-ekonomisen aseman, mieltymyksien, alttiuksien tai valta-aseman vaikutusta ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Esimerkiksi suomalainen ja brasilialainen sairaanhoitaja voivat löytää ammatin kautta yhteistä peilauspintaa mahdollisista kulttuuris-yhteiskunnallisista eroista huolimatta. (Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari, Pitkänen 2011: 21, 24-25.)

Oman kulttuurisidonnaisuuden tiedostamisen ei tarvitse merkitä oman kulttuurin vähättelyä tai kyseenalaistamista, eikä toisaalta myöskään itselle vieraiden kulttuurien halveksuntaa tai ihainnointia. Sen sijaan sen voi nähdä mahdollisuutena oppia ja tuoda uusia merkityksiä omaan maailmankuvaan. Minän voi ajatella metaforisesti taloksi, jossa itse päätämme, pidämmekö kaikki ovet ja ikkunat visusti suljettuina, avaammeko niitä silloin tällöin, tai vain osan niistä, vai pidämmekö kaikki luukut jatkuvasti täysin avoimena. Tiedostaminen luo tilaa uusille mahdollisuuksille, kokemuksille ja ajatuksille.

Kulttuurisensitiivisyys-käsitteellä viitataan kykyyn tiedostaa oma kulttuuri sekä sen heijastuminen omassa toiminnassa. Myös ymmärrys toisen, esimerkiksi asiakkaan erilaisista kulttuuri-

sista taustoista ja lähtökohdista sekä yleisen tason tuntemus itse kulttuurista ovat tärkeitä tekijöitä kulttuurisensitiivisessä työtöteessa. Rätty nostaa teoksessaan esiin Geert Hofsteden tunnetun neljän ulottuvuuden mallin, jossa kulttuurien välisiä vaihteluita tarkastellaan valtaetäisyyden, yksilöllisyyden ja kollektiivisuuden, maskuliinisuuden ja feminiinisuuden sekä kulttuurien epävarmuudensietokyvyn näkökulmista. (Rätty 2002: 210, 54.) Mainittujen vaihteluiden tiedostaminen voi toimia yhtenä lähtökohtana oman kulttuurisensitiivisyyden toteutumiselle, joskin on hyvä huomioda, että nämä ulottuvuudet toteutuvat harvoin sellaisenaan. Ihmiset muuttuvat ja yksilölliset tulkintamme sekä kokemuksemme vaihtelevat.

Kulttuurisensitiivisyydessä on kyse myös tilan antamisesta ja kuuntelemisesta. Pysähtymällä kohtaamaan toisen ihmisen, saamme arkistenkin tilanteiden kautta tietoa siitä, minkälaisia kokemuksia, arvoja sekä oletuksia hänellä on yksilönä, ja osana omaa kulttuurista viitekehystä. Lisäksi voimme samalla tarkastella sitä, miten nämä tulevat näkyväksi hänen toiminnassaan. (Dibbets, Heikkinen, Hirvonen, Hänninen, Sjöholm 2011: 43.) Kulttuurisensitiivisyys ei ole mekaanisesti omaksuttava ominaisuus, vaan prosessi, jossa omaa toimintaa reflektoidaan tietoisesti. Se on avoimuutta sekä erilaisuudelle että samanlaisuudelle. Kulttuurienväläinen kommunikointi edellyttää halua ymmärtää, mutta myös kokemusta ymmärretyksi tulemisesta (Rätty 2002: 69).

4 Luovuus ja taidelähtöinen toiminta sosiaalialalla

Kuluneen kahdenkymmenen vuoden aikana erilaisten taidelähtöisten menetelmien, kuten kuvataiteen, tanssin, musiikin ja teatterin käyttö sosiaali- ja terveysalalla on kasvanut. Toiminnan lisääntymisen taustalla on laajaa tutkimuksellista näyttöä, joka on osoittanut taidelähtöiset menetelmät vaikuttavaksi eri asiakasryhmien parissa. Hyvinvoinnin ja taiteen linkittäminen toisiinsa tuo taiteen osaksi jokapäiväisen elämän tapahtumia, keskelle arkea, jossa ei tarvitse olla taiteilija voidakseen nauttia taiteen tekemisestä. (Känkänen 2014.) Mihin taiteen vaikuttavuus lopulta perustuu? Pystyykö se todella tarjoamaan sosiaalialalle jotain sellaista, joka vastaa sekä asiakkaiden että työntekijöiden tarpeisiin?

Taiteella on ainutlaatuinen kyky aktivoida mieltä toimimaan sen eri tasoilla. Totuttujen ajatus- ja kokemusmallien tiedostaminen vaatii tietoisten ja järkipohjaisten toimintatapojen kyseenalaistamista ja laajentamista sekä uskallusta vapautua mieltä rajoittavista käsityksistä. Taiteen aisteja esiin nostava puoli sekä taito synnyttää esteettisiä kokemuksia, luovat perustan taiteen parantavalle luonteelle. Taidetyöskentely auttaa näkemään ja rakentamaan tunteille sekä kokemuksille merkityksiä, jolloin luodaan myös tilaa hyväksynnälle ja ymmärrykselle. Oikea ja väärä ovat jokaisen subjektiivinen kokemus, jotka voivat olla riippumattomia ulkoisista normeista. Syntyvä itseymmärrys luo tilaa myös muiden ymmärtämiselle, joka laajentaa prosessin vuorovaikutteiselle ja sosiaaliselle tasolle. (Bardy, Känkänen 2005: 73-74.)

Taidelähtöinen toiminta antaa tilaa symboliselle ilmaisulle ja mahdollisuuden tarkastella asioita etäisyyden päästä, kuvainnollisesti itsensä ulkopuolelta. Ilmaisun vapaus ja moniulotteisuus auttavat avaamaan niitä puolia, joiden sanallinen ilmaiseminen on haastavaa tai mahdotonta. Taidetyöskentely voi konkretisoida omia vahvuuksia sekä antaa keinoja oppimisen ja vuorovaikutuksen tueksi. (Känkänen 2014.) Yhteiskunnallisesta näkökulmasta taidelähtöinen toiminta voi tarjota kanavia työstää sosiaaliin muutoksiin liittyviä haasteita sekä tukea ihmisten henkilökohtaista arjessa selviytymistä alati muuttuvissa olosuhteissa. Teknologiaorientoituneen, asiantuntijakeskeisen ja järkipärisen maailman keskellä taide voi toimia ankkurina, joka muistuttaa meitä arvostamaan aistittavaa todellisuutta, sen moninaisuutta ja herkkyyttä sekä ainutlaatuisen ihmiselämän hetkellisyttä. (Bardy 2007: 31-32.)

Sosiaali- ja terveysalan toimenpideorientoitunut työote sekä taidekentän luova vapaus synnyttävät kohdatessaan helposti ristiriitoja. Taiteen kokeileva, ja samalla myös epäonnistumisen mahdollisuuden mukanaan tuova, ulottuvuus näyttäytyy helposti uhkaavana työympäristössä, jossa erehtyminen ei ole ollut sallittua ja byrokratia ohjaa vahvasti toiminnan suuntaa. Oven avaaminen taiteen mahdollisuuksille edellyttää molemmilta hyväksyvää asennetta erilaisille tulkinnoille, mutta myös tilaa taiteen itsearvoisuudelle. (Strandman 2007: 162-163.) Sosiaalialan kontekstissa ja vuorovaikutuksellisen kohtaamisen lähtökohdista taide voi olla merkityksellistä yksilölle terapeutisella tavalla, mutta ennen kaikkea se voi toimia omien kokemusten ymmärtämisen sekä niiden yhteisöllisen jakamisen prosessina. Tällöin kyse ei ole vain siitä, että löydämme yhteyden itsemme, vaan rakennamme siltaa myös muihin ihmisiin taiteen tarjoamien kokemusten jakamisen kautta. (Sederholm 2007: 146-147.)

4.1 Valokuva - ikkuna itseen ja ympäröivään maailmaan

Elämme tällä hetkellä visuaalisen yltäkylläisyyden keskellä, jossa valokuvilla on merkittävä rooli esimerkiksi informaation antajana, kuvittajana, elämän tapahtumien näyttäjänä ja talentajana tai itsetutkiskelun välineenä. Mahdollisuudet ja tarkoitukset valokuvien taustalla ovat moninaiset, mutta myös ihmisten suhtautuminen valokuvaan on muuttunut. Teknologian kehittymisen myötä valokuvasta on tullut paljon enemmän kuin todiste erityisistä hetkistä tai dokumentti maailman tapahtumista. Digikuvaus ja kännyköiden kameraominaisuudet ovat tuoneet valokuvan osaksi jokapäiväistä arkea sekä mahdollistaneet lähes rajattomat kuvamäärät. Yksittäisen valokuvan voima unohtuu helposti valtavien kuvamassojen ja jatkuvasti uusittuvan kuvavirran keskellä, jolloin on varsin luontevaa pohtia, elämmekö maailmassa, jossa kiinnitämme enemmän huomiota siihen, miltä asiat näyttävät kuin siihen mitä ne todellisuudessa ovat.

Toisaalta valokuvauksen arkipäiväistyminen kertoo myös siitä, että monet ihmiset kokevat valokuvauksen itselleen luontevaksi menetelmäksi, joka antaa heille jotain merkityksellistä. Kuvat tekevät meidät näkyväksi ja ikuistavat hetkiä, kuvien kautta voidaan keskustella sekä itsen että ympäröivän maailman kanssa. Claire Craig kuvaa teoksessaan, miten valokuvaaminen ja kuvien katsominen esimerkiksi ryhmässä voi toimia uudenaikaisena kommunikointikeinona sekä tapana jakaa kokemuksia ja rakentaa ymmärtämystä, vaikkei kielellistä yhteyttä olisi sikaan. Valokuvaa voidaan myös hyödyntää yksilötasolla omien käsitysten ja niiden vaikutusten tarkastelun sekä toiveiden ja tarpeiden tunnistamisen välineenä. Kuvaaminen ja valokuvien katsominen voivat tuoda tarvittavaa etäisyyttä sekä uudenaikaisia näkökulmia omassa elämässä lähellä olevien asioiden kohtaamiseen. Näin elämänsä pysymättömyyden ja muutoksien näkyväksi tekeminen voivat auttaa arvostamaan sekä ymmärtämään omien kokemusten merkityksiä. (Craig 2009: 11-12.)

Valokuvan kautta tapahtuvaan kohtaamiseen liittyy useita tietoisia ja tiedostamattomia tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen minkälaisen suhteen kuvaan luomme. Pohdimme omia kokemuksia, muistojamme ja tilannettamme suhteessa näkemäämme, peilaamme siis valokuvan kautta kokemuksemme. Valokuvan kanssa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa voidaan esimerkiksi samaistua kuvan kohteeseen tai rakentaa tarinaa kuvan sisällöstä. Tässä prosessissa valokuvan kautta luodaan emotionaalisia, psyykkisiä tai fyysisiä yhteyksiä, joihin voi liittyä sekä torjuntaa että hyväksyntää. Kuva siis väistämättä muuttaa katsojaa jokaisessa kohtaamisessa haastaessaan katsojan tarkastelemaan käsityksiään itsestään sekä ympäröivästä maailmasta. (Craig 2009: 13.)

Valokuvaa voidaan hyödyntää monin tavoin terapeuttisessa tarkoituksessa. Valokuvaterapiassa menetelmät jaetaan tavallisesti omaelämäkerrallisten kuvien katsomiseen, symbolisten ja mielle yhtymiä tuovien kuvien katsomiseen sekä uusien kuvien ottamiseen, joko itse tai jonkun toisen toimesta. Menetelmiä voidaan tarkastella myös roolien, kuvien syntyprosessien ja valokuvan olemuksen kautta, mikä pitää sisällään esimerkiksi otetut tai luodut kuvat, omakuvat sekä erilaiset perhettä ja omaa elämää käsittelevät kuvakokoelmat. (Halkola 2009: 18.) Vuorovaikutustilanteessa valokuva toimii konkreettisenä objektina, joka muuttaa fyysisesti ja havaittavaksi keskustelun mielikuvien, tunteiden, muistojen sekä aistikoekemusten abstraktin ulottuvuuden. Kuvan pariin voidaan palata uudelleen, jolloin se palvelee sekä vanhojen merkitysten ankkurina että välissä mahdollisesti tapahtuneen muutoksen osoittajana. (Hentinen 2009: 38-39.)

Valokuvalla on ominaisuuksia, jotka avaavat monenlaisia näkökulmia menetelmiin liittyen. Yksi niistä on aika, joka heijastuu niin kykyyn taltioda hetkiä, luoda kontrastia kuvan katsomisen aikana sekä laajentaa vallitsevaa aikatodellisuutta. Valokuvan totuus on väistämättä suhteellinen, ja siihen vaikuttavat niin kuvaaja, kuvattava, vastaanottaja kuin kuvan valmistaja-

kin. Kuvaa voidaan muokata monin tavoin. Kolmas ominaisuus liittyy sanattomaan vuorovaikutukseen; kuva kommunikoi yli verbaalisen tason rajojen. Valokuva pohjautuu näköaistimukseen, mutta samalla myös vahvasti toimintaan, ja itse kuvaaminen sekä kuvan työstäminen tuovat mukaan myös kehollisuuden. Aistimuksellisuus ja elämykset ovat olennainen osa kehollista kokemista. Lisäksi valokuvan luonteeseen liittyy voimakkaasti inter- ja intrapersoonallisuus: yksilön sisäinen maailma tulee näkyväksi varsinkin kuvien katselussa sekä siitä syntyvissä kokemuksissa, kun taas ihmisten välinen vuorovaikutuksellisuus korostuu kuvaustilanteessa sekä valokuvaan liittyvien kokemusten jakamisessa. (Hentinen 2009: 40-45.)

Valokuvan arkisuus sekä tekninen luonne tekevät siitä suhteellisen helposti lähestyttävän menetelmän, joka ei välttämättä edellytä pitkäaikaista harjoittelua tai ajallista sitoutumista toteutuakseen. Valokuva tarjoaa myös runsaasti mahdollisuuksia erilaisten valintojen tekoon sekä kontrollin tunteen saavuttamiseen, millä voidaan vahvistaa omaan pystyvyyteen ja itseluottamukseen liittyviä käsityksiä. Valokuvausprosessin joustavuus ja moniulotteisuus mahdollistavat sen, että jokainen voi päättää, millä tasolla haluaa toimintaan sitoutua. Kuvaaminen voi olla hauskaa yhteistä tekemistä tai tarjota kanavan hyvin intensiiviselle itsetutkiskelulle. Kuvantekemisen prosessi voi myös toimia yhteisöllisyyden sekä osallisuuden vahvistajana. (Craig 2009: 21-23, 26.)

Sosiaalialalla valokuvaa on hyödynnetty muiden taidelähtöisten menetelmien tavoin niin yksilö kuin ryhmätyöskentelyssäkin. Erilaisten hankkeiden kautta on syntynyt uutta tietoa ja keinoja soveltaa valokuvauksen ja valokuvien käyttöä sosiaalialan toimintaympäristössä. Yksi parhaiten tunnetuista menetelmistä on sosiaalikasvattaja Miina Savolaisen kehittämä voimauttava valokuva. Tässä opinnäytetyössä toiminnan teoreettisena viitekehysenä ei ollut voimauttava valokuva, mutta menetelmä toimi inspiraatiota ja näkökulmia antavana taustavaikuttajana. Lähtökohtana oli, kuten voimauttavassa valokuvassakin, ettei valokuvien tarkoituksena ole asiakkaiden arvioiminen tai kuvista heidän heikkouksiensa osoittaminen, vaan prosessi, jossa ihmisille annetaan tilaa tulla nähdyksi ja ymmärretyksi hyväksi kokemallaan tavalla (Voimauttavan valokuvan menetelmä 2014).

Valokuvaa voidaan käyttää yksilöä ja yhteisöä vahvistavien tekijöiden konkretisoijana, jolloin vuorovaikutus ja näkyväksi tekeminen ovat vahvasti läsnä prosessissa. Valokuvatyöskentelyn kautta irralliset ja ristiriitaiset asiat voivat näyttäytyä selkeämpinä, vaikeisiin olosuhteisiin voi löytää voimavaroja tai muutosta vaativiin tilanteisiin uskallusta ja tukea. Voimauttavassa valokuvassa intuitio on vahvasti läsnä. Luova prosessi saa voimansa vapaudesta, jossa lopputulosta ei voida määritellä etukäteen. (Savolainen 2009: 222.) Tässä opinnäytetyössä käytän termiä valokuvaukselliset menetelmät kuvaamaan sitä laajaa kirjoa, jolla valokuvaa voidaan käyttää työskentelyn osana.

5 Toiminnan tavoitteet ja menetelmälliset ratkaisut

Opinnäytetyöni tausta-ajatuksena oli halu tarkastella valokuvatyöskentelyn mahdollisuuksia sosiaalialan viitekehyksessä sekä yhteisöllisenä prosessina, ihmisten välisten kohtaamisten rakentajana. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, minkälaisena työskentelyvälineenä ja kokemuksena valokuvaukselliset menetelmät näyttävät työpajoihin osallistuville naisille. Lisäksi tavoitteena oli vahvistaa ryhmän keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä valokuvatyöpajatyöskentelyn avulla. Työpajojen aikana syntyneen aineiston sekä haastattelumateriaalin analysoinnissa ja toiminnan arvioinnissa käytettiin seuraavia arviointikysymyksiä:

- Minkälaisia kohtaamistilanteita toiminnan kautta muodostui osallistujien välille?
- Edistikö valokuvatyöskentelymme osallistujien välistä vuorovaikutusta ja keskinäisen kommunikaation sekä ymmärryksen lisääntymistä?
- Minkälaisena naiseuden teema näyttäytyi osallistujille yksilöllisellä tasolla, ja muuttiko työskentelymme jotenkin näitä käsityksiä?
- Minkälaisena naiseuden teema näyttäytyi ryhmässä yhteisenä kokemuksena?
- Minkälaisena osallistajat kokivat tämäntyyppisen työskentelyn, ja mitä se heille kokemuksen sekä käytännön tasolla kykeni antamaan?

Omat oppimistavoitteeni liittyivät ryhmän ohjaajana kehittymiseen varsinkin kulttuuri- ja sukupuoli-sensitiivisen ohjauksen näkökulmasta sekä työpajojen toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Tavoitteenani oli oppia ja saada lisää kokemusta myös siitä, minkälaisia asioita tulee ottaa huomioon valokuvatyöpajojen kaltaista toimintaa toteutettaessa. Craig esittää teoksessaan toiminnan ohjaajan fasilitaattorina, joka parhaimmillaan kykenee luomaan sellaisen ilmapiirin, jossa ihmiset pääsevät kukoistamaan niin yksilöinä kuin ryhmän jäseninä. Luottamus sekä kannustava ja turvallinen ilmapiiri ruokkivat luovuutta, eikä kenenkään tulisi jäädä yksin prosessin herättämien tunteiden kanssa. Ryhmämuotoisessa toiminnassa korostuu ryhmän sisäisten kykyjen arvostus ja näkyväksi tekeminen. Fasilitaattori ei tee tulkintoja kenenkään puolesta, pakota tai houkuttele tiettyyn suuntaan, vaan toimii sellaisen tilan mahdollistajana, jossa valokuvan avulla voidaan oivaltaa uusia asioita itsestä ja ympäröivästä maailmasta. (Craig 2009: 32-33.) Pyrin siihen, että myös itse ohjaajana lähestyn ryhmän toimintaa Craigin kuvaamista lähtökohdista käsin. Oma toimintani ja oppimistani tarkastelin seuraavien arviointikysymysten kautta:

- Minkälaiset asiat vaikuttivat ja ohjasivat toimintaani opinnäytetyöprosessin aikana?
- Miten valokuvatyöpajat kehittivät ohjaustaitojani?

5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisessa opinnäytetyössä toiminnan ja teorian tasojen yhdistämisen mahdollisuus oli yksi suurimmista vaikuttajista tämän opinnäytetyön toiminnallisuuden perustelulle. Toiminnan kautta syntyvässä tiedossa taidot, käytännönläheisyys sekä soveltamisen mahdollisuudet ovat olennaisessa asemassa, ja tieto kumpuaa halusta rakentaa sanallista sekä käsitteellistä ymmärtämystä ihmisten arjen kokemusten pohjalta (Varto 2003: 7). Laajemmassa mittakaavassa tämä toiminnallinen opinnäytetyö sijoittuu laadullisen tutkimuksen piiriin. Laadullinen tutkimus tarkastelee jonkin asian olemusta ja ilmapiiriä vastaamalla mitä, miten, milloin ja missä-kysymyksiin, tuottaen samalla tietoa asioihin liittyvistä merkityksistä, käsitteistä, määrittelmistä, luonteesta, mielikuvista, symboleista ja kuvauksista (Berg 2001: 3). Kun pyrkimyksenä on tarkastella kokemusten pohjalta syntynyttä tietoa, palvelee laadullinen tutkimus parhaiten tätä tarkoitusta.

Valokuvaterapiaa sivuttiin aikaisemmin valokuvaa käsittelevässä luvussa. Opinnäytetyössäni valokuvaa ja kuvaamista ei kuitenkaan käytetty terapiatarkoituksessa, mutta toiminnan suunnittelu, perustelu ja toteutus tukeutuivat vahvasti valokuvaterapian tutkimukselliseen viitekehykseen. Toteutuksen punaisena lankana toimi ajatus siitä, että valokuvaa voidaan käyttää vuorovaikutuksen ja kohtaamisen tukena sekä vahvistajana, ja sillä voidaan tarjota etäisyyttä asioiden tarkastelulle sekä tehdä näkyväksi ja konkreettiseksi merkityksellisiä asioita niin yksilön kuin ryhmänkin tasolla. Myös Claire Craig toteaa, että valokuvien katsominen ja niistä keskusteleminen ryhmässä auttavat näkemään ihmisten erilaisia luonteita, löytämään samankaltaisuuksia, luomaan yhteyksiä sekä rakentamaan vastavuoroista, luottamuksellista yhteisymmärrystä. Valokuvien kautta voidaan vahvistaa itsetuntemuksen lisäksi myös ryhmän keskinäistä koheesiota. (Craig 2009: 28-29.)

5.2 Tutkimukselliset valinnat ja aineisto

Toiminnallisen ja kokemuksia tarkastelevan opinnäytetyön lähestymistavaksi ja viitekehykseksi oli varsin luontevaa valita toimintatutkimus, mikä ei itsessään ole tutkimusmenetelmä, vaan eräänlainen tutkimusstrateginen orientaatio. Toimintatutkimuksessa yhdistyvät toiminnan ja tutkimuksen tasot sekä käytännönläheisen ja sovellettavan tiedon tuottamisen pyrkimykset. Toiminnan tutkiminen ja kehittäminen on sosiaalinen prosessi, jossa tarkastellaan ihmisten yhteistoimintaa sekä tehdään näkyväksi toiminnan taustalla olevia ajatuksien ja kokemusten tuomaa hiljaista tietoa. Myös oppiminen tapahtuu toimintatutkimuksessa prosessinomaisesti, jolloin tutkimusmenetelmät ja itse tutkimuksen sisältö voivat elää toiminnan edetessä. (Heikkinen 2010: 214-216.)

Toimintatutkimuksen luonteessa painottuvat reflektiivisyys, kokemuksellisuus sekä tutkimuksen yhteisöllisyys; tutkimus- ja kehittämisprosessissa ovat osallisina sekä niin kutsutut tutkit-

tavat että tutkija (Berg 2001: 178). Kehittämisen taustalla on pyrkimys muutokseen ja esiin nostettujen ongelmien ratkaisemiseen yhteistyön ja käytännön toiminnan kautta. Tavoiteltu muutos voi prosessin päätteeksi kuitenkin muotoutua joksikin muuksi, kuin alun perin oli oletettu, jolloin tarkastelun kohteena voi myös olla se, minkälaista tietoa muutokseen pyrkiminen itsessään pitää sisällään. (Kuula 2006.) Tässä opinnäytetyössä muutos näyttäytyi ennen kaikkea haluna kehittää ja tarkastella työskentelytapaa, joka hyödyntää valokuvauksellisten menetelmien mahdollisuuksia sosiaalialan asiakastyössä sekä luoda tilaa ihmisten välisille kohtaamisille .

Toimintatutkimuksessa tutkija ja hänen toimintansa ovat osa tutkimusta, jolloin myös syntyvä tieto on väistämättä subjektiivista ja arvosidonnaista, tulkinta jostain näkökulmasta. Tämä näkökulma ei kuitenkaan voi olla vain yksin tutkijan asettama, vaan toiminnan kuvauksen tulisi kokonaisuudessaan tuoda kuuluville kaikkien siihen osallistuneiden äänet. (Heikinen 2010: 223.) Monipuolinen aineistonkeruu näyttelee äänen kuuluville saattamisessa merkittävää roolia. Opinnäytetyössäni aineisto muodostui toiminnasta pidettävästä päiväkirjasta, työskentelyssä syntyvästä valokuvamateriaalista, osallistujien ryhmähaastattelusta sekä työntekijöiden haastattelusta. Toiminnan alku- ja loppukartoitukset tapahtuivat valokuvatyöskentelyn kautta, ensimmäisellä ja viimeisellä työpajakerralla toteutettavana omakuva-harjoituksena. Haastattelut dokumentoitiin nauhoittamalla, jonka jälkeen nauhat litteroitiin tarkempaa analysointia varten.

Ryhmähaastattelu tuo kuuluville yksittäisten osallistujien kokemuksia sekä yhteisiä jaettuja keskusteluja, käsityksiä, merkityksiä ja muistoja. Samalla voidaan tarkastella, miten ryhmä asioita kuvailee tai minkälaisena ryhmän keskinäinen vuorovaikutus näyttäytyy. Pyrkimyksenä on vapaamuotoinen keskustelutilanne, joten haastattelun rakenteen ei tule olla liian strukturoitu. Ryhmähaastattelun etuna on nopeasti saatava tieto useilta osallistujilta. Ryhmä voi toimia tukena ja rohkaisijana. Muilta voi saada uusia näkökulmia tai toisen kommentti voi tuoda mieleen jotain, mitä ei olisi yksilöhaastattelussa huomannut. Toisaalta suuren joukon keskustelun tallentaminen voi olla haastavaa ja ryhmä voi myös luoda paineita tietynlaisista vastauksista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.)

Opinnäytetyössäni päädyin ryhmähaastatteluiden tekemiseen, sillä katsoin ryhmän tukevan kommunikointia sekä haastattelutilanteen olevan hyvä mahdollisuus yhteisesti reflektoida toimintaa ja sen tuloksia. Haastattelu voi olla niin haastateltaville kuin haastattelijalle hyvin ajatuksia herättävä ja palkitseva kokemus (Berg 2001: 81). Työntekijöiden erillinen haastattelu puolestaan tarjosi lisätietoa erityisesti ammatillisesta näkökulmasta. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina, jolloin tilaa jäi riittävästi prosessin vapaalle tarkastelulle. Anita Saaranen-Kauppinen ja Anna Puusniekka kuvaavat, että teemahaastattelussa tulkinnaalle ja merkitykselliseksi koetuille asioille jää enemmän tilaa strukturoidumpiin haastattelumene-

telmiin verrattuna. Haastattelutilanteessa teemoja ja niihin liittyviä apukysymyksiä käydään vapaassa järjestyksessä läpi antaen tilaa haastateltavien puheelle. Teemahaastattelu sopii erityisesti tuntemattomampien ilmiöiden ja asioiden selvittämiseen. (Saaranen-Kauppinen, Puusniekka 2006b.)

Opinnäytetyössäni valokuvien muodostamaa aineistoa ei analysoitu varsinaisesti sisällön näkökulmasta, sillä valokuvaamisen ensisijaisena tarkoituksena oli ajatusten ja kokemusten reflektointi sekä vuorovaikutuksen rakentaminen osallistujien kesken. Valokuvat kuitenkin toimivat muistina kuvaustilanteisiin, käsiteltyihin aiheisiin sekä tehtyihin valintoihin liittyen. Työpajojen aikana oli mielenkiintoista seurata, minkälaista kuvamaailmaa naisten valokuvat ilmensivät suhteessa käytyihin keskusteluihin ja jaettuihin kokemuksiin.

6 Valokuvatyöpajat

Toiminnallinen osuus koostui neljästä syyskuussa 2014 pidetystä työpajasta, joiden aikana tarkoituksena oli työskennellä erilaisten valokuvauksellisten menetelmien parissa. Työpajat toteutettiin kerran viikossa, kahtena peräkkäisenä maanantai- ja tiistai-iltapäivänä, kolme tuntia kerrallaan. Kuvaasimme sekä digitaalisesti että filmille. Digikuvaaminen painottui työpajojen aikana tehtäviin harjoituksiin, kun taas filmille kuvaaminen toteutettiin eräänlaisena kotitehtävänä, jossa osallistujat saivat filmikameran itselleen päiväksi mukaan. Filmille kuvaaminen toi jonkin verran lisäkustannuksia, mutta rakensi prosessiin uudenlaisia näkökulmia. Rajallinen kuvamäärä kannusti pohtimaan päätöksiä kuvien ottamisen takana, toisaalta taas filmikuvaus toi tilaa kuvan ottamisen ja sen katsomisen välille. Rosy Martin toteaa artikkelissaan, että digikuvauksen näennäisesti rajaton kuvamäärä on usein vain pintaa. Kameran poisto-toiminnolla tarpeettomat tai huonot kuvat voidaan hävittää vaivattomasti, mutta samalla vahvistetaan helposti myös pyrkimystä tietynlaiseen ideaaliin kuvamaailmaan. Kuvankäsittelyn ja kuvien poistamisen kautta pyyhkiytyvät kaikki virheet, harhapolut ja outoudet, juuri ne usein tiedostamattomat puolet, jotka valokuvissa katsojaa puhuttelevat. (Martin 2009: 40.) Työpajan filmikuvaustehtävässä tarkoituksena oli antaa tilaa sattumalle ja arvaamattomuudelle, mutta myös uteliaisuudelle.

Valokuvan käyttö itsetutkiskelun, ajattelun, vuorovaikutuksen ja kokemusten jakamisen välineenä voi tuntua osalle suurelta tai haastavalta asialta (Craig 2009: 50). Lähtökohtana työpajoissa oli, että jokainen osallistuu toimintaan hyväksi katsomallaan tavalla. Kuvaamista saattoi lähestyä myös esimerkiksi abstraktisti värien, muotojen, pintojen tai valojen ja varjojen tarkastelun kautta. Tilaa oli lisäksi jätetty sille, että kuvaamisen sijaan oli mahdollista keskittyä vain valokuvien katsomiseen tai valmiiden kuvien työstämiseen.

Ensimmäisellä ja viimeisellä kerralla työskentely painottui omakuva-tehtävän ympärille. Tehtävä toimi samalla toiminnan alku- ja loppukartoituksena, tarjoten mahdollisuuden sen tarkastelulle, onko työskentely heijastunut jotenkin siihen, miten itsensä näkee ja kokee. Samalla kuvat toimivat väylänä keskinäisen vuoropuhelun rakentamiselle. Palaaminen ensimmäisen kerran kuvaan ja sen vertaaminen uudempaan voi toimia itsetunnon kohottajana sekä kannustaa jatkamaan (Salo 2009: 27). Tehtävä toteutettiin kollaasimuotoisena, niin että osallistujat rakensivat erilaisia materiaaleja hyödyntäen pöytäpinnalle omakuvan, joka valokuvattiin, ja sen jälkeen purettiin. Claire Craigin mukaan pysymättömän taiteen tekeminen tutustuttaa lempeästi luovien menetelmien käyttöön. Työn valokuvaaminen tuo työskentelyyn pysyvämman ulottuvuuden sekä tekee kameran käyttöä tutuksi, konkretisoiden myös kameran tallentavaa ominaisuutta. (Craig 2009: 71.) Tehtävä mahdollisti myös sen, ettei kenenkään ollut pakko asettua kuvattavaksi, vaan itseään saattoi kuvastaa omien valintojensa kautta abstraktimmalla tasolla.

Työpajoissa työskenneltiin itsenäisesti, pareittain sekä pienryhmissä. Osittain ajankäytön sekä kuvauskaluston rajallisuuden vuoksi kuvaustehtävät toteutettiin pääasiassa pienryhmissä. Toisaalta ajatuksena oli myös tätä kautta vahvistaa ryhmän keskinäistä vuorovaikutusta ja kommunikointia. Kuvien ottamisen lisäksi työskentely rakentui kuvien katselusta ja niiden pohjalta tapahtuvasta keskustelusta sekä kuvien työstämisestä. Olin laatinut jokaiselle kerralle suunnitelman (liite 3), mikä koostui lämmittely-, työskentely, lopetus- ja palaute-osioista. Työpajan aikana pidettiin yleensä yksi noin 15 minuutin tauko. Valokuvatyöpajoja edeltävällä viikolla olin ollut useamman päivän tutustumassa naisiin sekä tekemässä myös itseäni heille tutuksi. Keskustelin ja sovin myös työntekijöiden kanssa etukäteen erillisessä tapaamisessa aikatauluista, materiaaleista ja muista käytännön asioista sekä työpajoihin liittyvistä suunnitelmistani.

6.1 Osallistujat

Työpajoihin osallistui kaiken kaikkiaan 15 maahanmuuttajanaista, jotka olivat syyskuun alussa aloittaneet Niceheartsin Kasvukutsu-hankkeen kolmen kuukauden työkokeilussa. Naisia oli yhteensä kahdeksasta eri maasta, varsin eripuolilta maailmaa. Tämän lisäksi paikalla oli kaksi Niceheartsin työntekijää sekä harjoittelija. Toinen työntekijöistä osallistui kaikille työpajakerroille, toinen vain ensimmäiselle. Harjoittelija oli paikalla ensimmäisessä ja toisessa työpajassa. Poissaoloja oli jonkin verran, joten kaikki 15 maahanmuuttajanaista eivät olleet samanaikaisesti kertaakaan paikalla. Kahdella viimeisellä työpajakerralla paikalla oli lisäksi muutamia työkokeiluun kuulumattomia naisia, jotka halusivat jäädä aamupäivän muiden aktiviteettien jälkeen seuraamaan ja osittain osallistumaan toimintaan.

Naisten taustat olivat varsin moninaiset. Osa oli asunut Suomessa muutamia vuosia, jotkut taas useamman vuosikymmenen. Pääsääntöinen syy pitkäaikaisen työttömyyden taustalla oli pienten lasten hoitaminen kotona. Joku oli ollut opiskelemaisessa, toinen taas joutunut irtisanotuksi. Muutamilla työttömyysjaksojen välissä oli lisäksi työharjoitteluja esimerkiksi päiväkodissa. Naisten suomenkielen taidot olivat varsin vaihtelevat, osa puhui kieltä varsin sujuvasti, osa hallitsi vasta perusteet. Suomenkielentaitojen parantaminen olikin monelle naiselle yksi tärkeimmistä asioista, mihin työkokeilulla sekä valokuvatyöpajoilla toivottiin olevan vaikutusta.

6.2 Työpaja 1

Ensimmäinen työpajamme alkoi reilu puolituntia myöhässä, johtuen aamupäivän venähtäneistä aikatauluista. Muutamat naisista olivat hoitamassa erästä toimeksiantoa, joten he saapuivat työpajaan hieman ripotellen ensimmäisen tunnin aikana. Lisäksi kokonaan tuona päivänä poissa oli kolme muuta naista. Aloitin kertomalla opinnoistani ja opinnäytetyöstäni yleisesti, minkä lisäksi olin valmistellut myös PowerPoint-esityksen havainnollistaakseni erilaisia tapoja käyttää valokuvaa. Esityksen avulla halusin painottaa sitä, että jokainen saa lähestyä valokuvaamista omalla tavallaan, eikä kenenkään ole pakko kuvata itseään tai lähipiiriään, mikäli tämä ei tunnu hyvältä. Yritin myös tuoda esiin, ettei kenenkään tarvitse tulla kuvattavaksi, jos ei halua.

Esityksen jälkeen jaoin kaikille opinnäytetyöhön liittyvät suostumuslomakkeet. Kävin läpi lomakkeen tarkoitusta, minkä jälkeen luimme sen ääneen ja vaikeimpia sanoja sekä käsitteitä selkiytettiin vielä. Osa allekirjoitti lomakkeen heti, kun taas osa suhtautui siihen epäilevästi. Erityisesti keskustelua herätti se, mitä kuvilla tehdään ja mihin niitä käytetään. Selvityksistä huolimatta osa oli huolissaan siitä, että heitä kuvataan jonnekin. Muutamat halusivat viedä lomakkeen kotiinsa, missä paremmin suomen kieltä hallitseva perheenjäsen voisi kääntää sen heidän omalle äidinkielelleen. Yritin työntekijöiden avustuksella vastata parhaani mukaan naisia mietityttäneisiin kysymyksiin ja korostaa heidän omaa päätösvaltaansa kuvaamiseen ja valokuviiin liittyen. Epävarmojen kanssa päätimme, että he ottavat suostumuslomakkeen mukaansa ja palaamme asiaan seuraavalla työpajakerralla. Valokuvien osalta sovimme, että jokainen saa ottamansa kuvat sekä muun tuottamansa materiaalin työpajojen lopuksi itselleen. Yhteiset digikuvat siirretäisiin Niceheartsin koneelle, mistä jokainen voisi ne halutessaan itselleen kopioida. Tämän jälkeen kuvat poistetaan, ellei niille yhdessä päätettäisi kehittää jotain muuta käyttöä.

Käytännön asioiden selvittämisen jälkeen siirryimme virittäytymään itse toimintaan. Levitimme pöydälle internetistä kerättyjä kuvia erilaista naisista. Koska aikaa oli rajallisesti, päädyin pitämään keskustelun koko ryhmän kesken, enkä pienryhmissä kuten olin aluksi suunnitellut.

Itse työskentelylle eli omakuva-tehtävälle jäi huomattavasti vähemmän aikaa kuin olin alun perin suunnitellut, tunti lyheni vajaaseen puoleen tuntiin. Omakuva-käsitteen selittämiseen ja havainnollistamiseen meni myös jonkin verran aikaa, sillä omakuva-terminä oli monelle vieras. Olin tehnyt kotona esimerkkiversion omakuvasta, mitä käytin tehtävän esittelyn tukena. Työskentelyyn lähdettiin varsin vaihtelevasti mukaan. Muutamat tekivät todella nopeasti ja määrätietoisesti, osa taas sommitteli ja suunnitteli omakuvaansa hartaudella, joten tehtävään käytettävä aika oli heille auttamatta liian lyhyt. Muutamat naisista arastelivat työn aloittamista, ja katselivat aluksi vain toisten työskentelyä. Nämä hieman sivulle jättäytyneet naiset saivat omakuvansa kuitenkin tehtyä toisten naisten avustuksella. Jokainen valokuvasi omakuvansa, jonka jälkeen kuvat siirrettiin tietokoneelle ja katsottiin videotykin kautta yhdessä. Osa tarttui kameraan rohkeasti ja uteliaasti, toiset taas arastelivat kameraa ja pysyivät minun kuvaavan heidän omakuvansa. Loppujen lopuksi kaikki kuitenkin kuvasivat työnsä itse neuvojen ja pienen rohkaisun avulla. Suunnitelmissani oli, että jokainen olisi saanut kertoa enemmän omasta työstään, mutta ajan rajallisuuden vuoksi tyydyimme katsomaan yleisesti kuvat sekä keskustelemaan niistä. Naiset ihastelivat ja kehuivat toistensa töitä kohteliaasti, mutta sen enempää töitä tai työskentelyä ei päädytty analysoimaan.

Kuva 2: Naisten omakuvia ensimmäiseltä työpajakerralta.

Työntekijät osallistuivat melko paljon keskustelun ohjaukseen ja esittivät tarkentavia kysymyksiä naisten kommentteihin. Olin tästä kiitollinen, sillä olin hieman hämmentynyt aikataulujen muutoksista sekä suostumuslomakkeeseen liittyneistä reaktioista. Minua huolestutti, osaanko innostaa naisia työskentelemään valokuvan parissa. Työpajan aikana samankielisten naisten kesken oli melko paljon poikittaista keskustelua, ja samat naiset myös tukeutuivat toiminnassa paljon toisiinsa. Yhteyden hakeminen omaa äidinkieltä puhuvista tuntui minusta

varsin luonnolliselta ottaen huomioon, että naiset olivat aloittaneet työkokeilussa vasta edellisellä viikolla. Kenties samasta syystä toiminta oli varsin ohjaajavetoista, ja työskennellessä monet kaipasivat rohkaisua sekä varmistelivat, tekevätkö he varmasti oikein. Omakuva-käsitteen vieraudella oli epäilemättä myös vaikutusta asiaan. Yleisestä ilmapiiristä oli mielestäni kuitenkin aistittavissa se, että naiset olivat hyvin kiinnostuneita ja uteliaita toistensa erilaisten taustojen ja valokuvauksen suhteen.

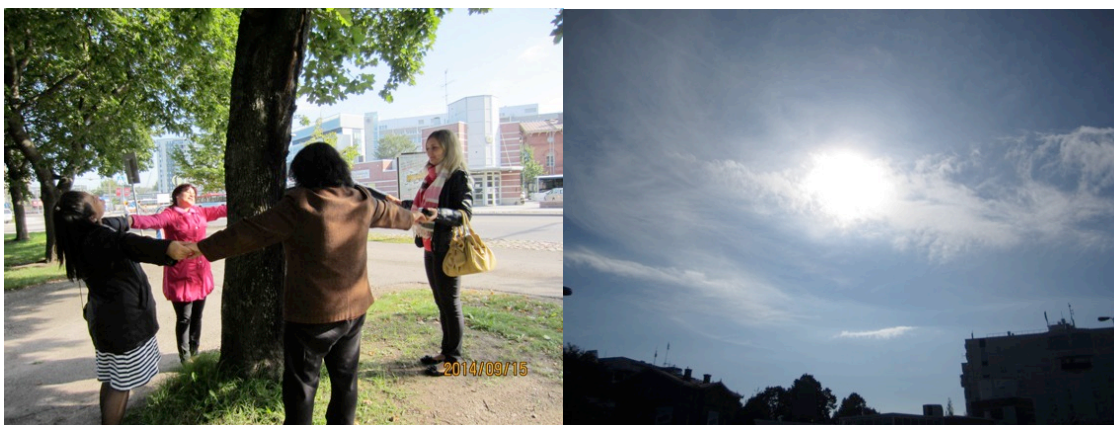
Olin keskustellut aikaisemmin työntekijöiden kanssa siitä, millä tavoin palautetta kannattaisi pyytää. Koska suomen kielen taidoissa oli niin suurta vaihtelua, ei kirjallinen palautte tuntunut oikein tarkoituksenmukaiselta. Päädyin siis pitämään palautteen keskustelumuotoisena hetkenä, jossa naiset saivat vapaasti nostaa esiin mielipiteitään ja kokemuksiaan. Työntekijät olivat aikaisempien keskustelujemme aikana maininneet, että varsinkin toiminnan kehittämisen ja parantamisen näkökulmasta palautetta saattaisi olla hieman vaikea saada, sillä monelle kriittisen palautteen antaminen ei ole mikään itsestään selvyyys. Tämän huomasin myös itse: toimintaa kehitettiin nyökytellen eikä työpajojen tehtäviä kommentoitu sen enempää. Kun kysyin, oliko tulevien työpajojen suhteen toiveita, ilmaisivat muutavat toivovansa tarkempaa perehtymistä kuvaamiseen sekä keskustelemista eri kulttuureista. Esiin nousi myös halu muodostaa pienryhmiä saman kotimaan perusteella, ja esitellä muille omaa kulttuuria pienryhmän tuottaman kuvamateriaalin kautta. Tämä toive oli toki tärkeä, mutten tarttunut siihen ihan sellaisenaan, sillä se olisi asettanut osan naisista hiukan hankalaan asemaan, ryhmässä kun ei kaikilla ollut toista samasta maasta tulevaa henkilöä.

6.3 Työpaja 2

Ennen työpajojen alkua kävin henkilökohtaisesti keskustelemassa kaikkien naisten kanssa, joita edellisellä kerralla suostumuslomakkeen allekirjoittaminen oli mietityttänyt. Samalla esittelin myös lomakkeen ja työpajojen idean niille naisille, jotka olivat olleet ensimmäisellä kerralla pois. Kaikki allekirjoittivat suostumuslomakkeen. Osa oli saanut kotona apua tekstin kääntämiseen, ja sitä kautta toiminnan idea sekä tarkoitus olivat tulleet paremmin hahmotettavaksi. Lomakkeiden osalta ei siis enää ollut mitään epäselvyyksiä.

Alustavassa suunnitelmassa olin ajatellut, että aloittaisimme erilaisten rooleihin liittyvällä lämmittelyllä, mutta ensimmäisen kerran perusteella aihe tuntui hieman liian abstraktilta. Päädyin siis tuomaan mukaan erilaisia postikortteja, joista jokainen sai valita yhden tai muutaman mieltien sitä, mitä kuva kertoo valitsijasta naisena. Tarkoituksena oli harjoituksen kautta rakentaa siltaa seuraavaan tehtävään, jossa pienryhmissä lähdettiin etsimään ryhmää yhdistäviä asioita naisina. Tällä kertaa poissa oli yksi naisista sekä toinen työntekijöistä.

peen. Olimme sopineet kuvausajaksi noin puoli tuntia, minkä jälkeen tauon aikana kuvat siirrettiin tietokoneelle. Kaksi ryhmistä suuntasi ulos, kolmas pysyi sisätiloissa. Omassa ryhmässäni jouduin käymään pitkään läpi tehtävän ideaa ja tarkoitusta, ja myöhemmin sain kuulla, että sama tilanne oli ollut myös muissa pienryhmissä.

Kuva 4: Kolme yhdistävää asiaa-tehtävän tuloksia.

Kuva 5: Kolme yhdistävää asiaa-tehtävän tuloksia.

Kuvaamiseen suhtauduttiin monenlaisin tavoin. Jotkut naisista olivat tarkkoja siitä, etteivät he näkyneet valokuvissa, mutta kuvasivat kuitenkin mielellään itse. Muutamat taas viihtyivät myös kuvattavana. Tehtävää lähestyttiin konkreettisten asioiden, esineiden ja ympäristön kuvaamisen kautta. Kahdessa ryhmässä naiset tai osa heistä olivat kuvissa esittämässä tai ilmentämässä jotain yhdistävää tekijää. Pienryhmissä löydetyt yhdistävät asiat liittyivät uteliaisuuteen, luontoon ja kasveihin, liikuntaan, suomen kieleen, määrätietoisuuteen, elämänsäntekemisiin, kesään ja matkustamiseen. Kuvat katsottiin yhdessä läpi, pienryhmät kertoivat ottamistaan kuvista ja muut kyselivät tai kommentoivat kuvia. Kuvien katsominen ei saanut aikaan erityisen vilkasta keskustelua, mutta tunnelma oli kuitenkin iloinen ja naiset kehuivat kohteliaasti toistensa kuvia. Yleisesti työpajan aikana oli selvästi havaittavissa, että vaikka samaa äidinkieltä puhuviin tukeuduttiin edelleen paljon, oli naisten välille syntynyt myös

enemmän kielestä riippumatonta vuorovaikutusta ja naiset olivat alkaneet tutustua toisiinsa paremmin.

Valokuvien katsomisen jälkeen esittelin kotona tehtävän filmikuvaustehtävän, jonka aikana jokainen sai päiväksi mukaansa 24-kuvan filmikameran. Tutustuimme käytössä oleviin kameroihin, joista kaksi oli puolijärjestelmäkameroita ja kolme perinteisiä niin kutsuttuja pokkari-kameroita. Laitoin kamerat kiertämään, jotta jokainen sai kokeilla ja harjoitella kameran käyttöä. Kävin läpi myös muutamia vinkkejä kameroiden käyttöön ja vastailin kameroista heränneisiin kysymyksiin. Ennen lopetusta valitsimme yhdessä filmikuvauksellemme teeman 'Minun elämäni'. Lisäksi suunnittelimme kameravuorot tulevalle viikolle. Ensimmäiset saivat kameran mukaansa päivän päätteeksi. Huomasin vasta myöhemmin, että kaiken kiireen ja kameroiden lataamisen keskellä unohdin pyytää palautetta työpajastamme. Tarjouduin tulemaan Niceheartsiin päivittäin vaihtamaan kuvatut filmit uusiin, mutta työntekijät ilmoittivat hoitavansa filmien vaihdon itse. Toisen järjestelmäkameran kanssa ilmeni seuraavana päivänä ongelmia, mutta sain onneksi korvattua sen pokkarikameralla.

Kuva 6: Filmikuvaus-tehtävässä käytettyjä kameroita.

6.4 Työpaja 3

Kävin hakemassa kehitetyt filmit ja niistä tehdyt paperikuvat ennen työpajan alkua. Kävi ilmi, että kolme filmeistä oli jäänyt tyhjäksi. Tämän lisäksi kolme naista oli ollut kuvausviikolla sairaana, joten kuudelta naiselta puuttuivat kuvat. Olin harmissani ja hieman huolissani tilan-

teesta, mutta ajattelin sen samalla myös konkretisoivan hyvin valokuvaamisen arvaamattomuutta ja yllätyksellisyyttä. Työntekijöiden kanssa keskustellessani kävi ilmi, että muutama oli viikolla maininnut filmikuvaamisen olevan vierasta ja vaikeaa, sillä tämä oli ensimmäinen kerta, kun he kuvasivat filmikameralla. Hämmennystä oli herättänyt erityisesti se, ettei kuvia voinut heti nähdä sekä se, mistä tiesi onko kamera ottanut kuvan. Muutamat olivat myös kommentoineet, että olisivat kuvanneet mieluummin digikameralla.

Kolmannella työpajakerralla puuttui kolme naista, mutta sen sijaan paikalla oli kaksi ryhmän ulkopuolista henkilöä. Lisäksi läsnä oli toinen työntekijöistä. Yksi naisista joutui lähtemään melko pian työpajan alkamisen jälkeen.

Tunnelma oli lounaan jäljiltä hieman uninen, joten pidimme jonkun ehdotuksesta pienen verryttelytuokion ennen aloitusta. Jokainen sai vuorotellen näyttää yhden liikkeen, jota muu ryhmä toisti. Jumppaaminen toimi hyvänä tunnelman keventäjänä ja kirvoitti monet naurut naisten taiteillessa melko ahtaassa huoneessa erilaisten voimisteluliikkeiden parissa.

Päivän virittäytymisenä toimi omien kuulumisten jakaminen ja yhteisen kollaasin rakentaminen. Kokosin pöydälle lehtiä, joista jokainen sai etsiä itselleen kuvan, mikä kuvasti omia ajatuksia. Lisäksi valitulle kuvalle annettiin myös nimi. Kaikki lähtivät reippaasti työskentelemään, ja huoneessa vallitsi keskittynyt hiljaisuus. Valitut kuvat liimattiin yksi kerrallaan suuralle kartongille samalla, kun kuvan valinnalle kerrottiin perusteluja. Vaikka tehtävän tarkoitusta selitettiin monta kertaa, ei se kaikille tullut välttämättä selväksi tai osa halusi muuten vain valita kuvan, joka yksinkertaisesti puhutteli tai oli mielenkiintoinen.

Kuva 7: Yksityiskohtia kollaasista.

Osa kertoi kuvavalinnastaan enemmän, osa tyytyi vain liimaamaan kuvan kartongille tai kuvalemaan valintaansa muutamien sanojen avulla. Jälleen aiheet liittyivät monella perheeseen, lapseen ja äitiyteen. Myös syksyn saapuminen, ilmojen viileneminen ja väsymys nostettiin esille. Joku kaipasi saunaan lämmittelemään. Kuville annetuissa nimissä kävivät ilmi samat teemat: 'hyviä ystäviä', hyvä perhe nauru', 'unikeko', 'kesä', 'nuori äiti', 'suunnitelma', 'lämmin uuni'. Yksi naisista valitsi lento-onnettomuudesta kertovan kuvan, muttei halunnut perustella valintaansa sen enempää. Eräs toinen taas oli valinnut kuvan mielteliään näköisestä työstä ja kuvaili tämän pohtivan elämässä pärjäämistä, sitä onko tarpeeksi vahva, saako töitä tai seurustelukumppanin. Nainen pyysi muilta ideoita kuvan nimeämiseen, ja lopulta yhteisesti nimeksi valikoitui 'Apua'. Lämmittelytehtävän aikana naiset auttoivat paljon toisiaan kuvien sanoittamisessa, valittujen nimien kirjoittamisessa sekä kuvien liimaamisessa. Omien kuulumisten sijaan osa halusi nostaa esille asioita, jotka kiinnostavat, joita he kaipasivat tai joista haaveiltiin.

Moni odotti malttamattomana kuviensa näkemistä. Yksi naisista kyseli kuviensa perään useampaan otteeseen jo ennen työpajan alkua. Olin teetättänyt kuvista paperiset versiot, niin kutsutut kymppikuvat. Selitin aluksi, että kolmen naisen kuvat eivät olleet onnistuneet, koska filmit olivat tyhjätkin. Samalla todettiin myös, että kolmelta naiselta kuvat puuttuivat, koska he eivät olleet pystyneet edellisviikolla kuvaamaan. Samaisesta syystä muutin myös suunnitelmia kuvien kanssa työskentelyyn liittyen, koska kaikilla kuvia ei ollut käytössään. Kuvat jaettiin ja niihin sai hetken tutustua omassa rauhassa. Tämän jälkeen jakauduimme noin 2-4-hengen ryhmiin. Parityöskentely vaihtui osittain pienryhmiin, sillä sen verran monelta puuttuivat kuvat. Harmillisesti myös osa tällä kertaa poissaolijoista oli juuri niitä, joiden kuvat taas olivat onnistuneet. Pienryhmätyöskentely kuitenkin tarjosi kuvien katsomisen ja jakamisen iloa ainakin yhden henkilön ottamien kuvien parissa.

Muutamat olivat selvästi pettyneitä, kun kuvat eivät onnistuneetkaan, mutta ymmärsivät syyn kuvien puuttumiseen. Valokuvien katsomisen aikana huoneessa vallitsi iloinen puheensorina ja vapautunut ilmapiiri. Naiset kyselivät uteliaina toistensa kuvista sekä niiden sisällöstä. Kuvajat myös kertoivat silmin nähden mielissään kuvistaan ja niihin liittyvistä tarinoista. Samalla monen suomenkielentaidot pääsivät testattavaksi. Muutaman naisen kohdalla kävi iloinen yllätys, kun poissaolijoiden kuviksi oletetut kuvat paljastuivatkin heidän ottamikseen, joku vain oli laittanut heidän kuvapinonsa vahingossa syrjään. Lopuksi ryhmien tehtävänä oli yhdessä valita omista valokuvistaan muutama tärkein, jotka koottiin kartongille yhteiseksi kuvakollaa-siksi. Tätä kokonaisuutta katsottiin vielä lopuksi yhdessä kuvista keskustellen ja niitä kommentoiden. Yhdessä katsomisen kautta löytyi myös yhdistäviä asioita esimerkiksi ruokaan liittyen.

Kuva 8: Filmikuvaustehtävän antia.

Kuva 9: Esimerkkejä filmikuvaustehtävän valokuvista.

Kolmannessa työpajassa tuli hyvin näkyväksi naisten keskinäisen vuorovaikutuksen lisääntyminen. Myöskään samaa äidinkieltä puhuviin ei tukeuduttu niin paljon, kuin aikaisemmin. Läsä oli edelleen jo aikaisemminkin esiin tullut tapa puhua toisten päälle tai käydä keskustelua vieressä istuvien kanssa jonkun muun puheenvuorolla. Valokuvat herättivät monessa selvästi innostusta, joka välillä purkautui samanaikaisena puheena, kun jokainen olisi halunnut kertoa

tai kysyä jotain kuviin liittyen. Toisten puheenvuoroa ei aina myöskään maltettu kuunnella loppuun. Toimintaan osallistunut työntekijä esitti työpajan aikana paljon tarkentavia kysymyksiä sekä huomioita, ja selkiytti antamiani ohjeita, jotka välillä olivat hieman liian monimutkaisia. Hän myös huomautti muutamaan otteeseen naisille heidän päällekkäisestä puhumisestaan. Tiedostin itse, että minun olisi pitänyt reagoida puhumiseen myös, mutta osittain ehkä arkailin aikuisten ihmisten toimintaan puuttumista, ja toisaalta ajattelin että kaikenlainen vapaa ja vuorovaikutteinen keskustelu oli tässä tilanteessa hyvä asia.

Työpajan lopuksi valokuvien innostamana päätettiin yhdessä, että seuraavalla kerralla naiset tuovat mukanaan vanhoja tai uudempia albumikuvia, joita he haluavat jakaa ryhmässä. Palautekeskustelu oli edelleen varsin niukkasanainen. Eräs naisista kertoi jännittäneensä kovasti, olivatko kuvat onnistuneet. Osa ilmaisi, että filmikameralla kuvaaminen oli ollut vierasta ja hämmentävää. Myös se ettei kuvia ollut nähnyt heti eikä niitä pystynyt korjaamaan oli häirinyt osaa. Yhteisesti oltiin sitä mieltä, että oli ollut mukavaa kuulla muiden kuvista, katsella niitä yhdessä ja keskustella. Joku nosti myös esiin, että samojen asioiden ja yhdistävien tekijöiden löytäminen oli ollut positiivinen asia.

6.5 Työpaja 4

Viimeisen kerran suunnitelma meni osittain uusiksi, sillä huomasin edellisten kertojen pohjalta, että mitä symbolisempaa ja abstraktimpaa tekeminen on, sitä todennäköisempää on myös, ettei idea välity ja siihen on vaikea samaistua. Toin jälleen mukanani erilaisia postikortteja virittäytymistä varten, joista jokainen sai valita yhden teemalla 'Mikä on tehnyt minut iloiseksi'. Erilaiset arjen tilanteet olivat kaikkien työpajojen aikana kulkeneet vahvasti esillä, joten halusin nostaa keskusteluun jotain sellaista, mikä voisi tuoda näkyväksi jokapäiväisessä elämässä piileviä voimavaroja. Ennen lämmittelyn aloittamista katselimme yhdessä yhden naisen filmikuvaustehtävän valokuvia, sillä hän oli ollut edellisellä kerralla pois. Naisen kuvaamat huonekalut ja tekstiilit herättivät osassa suurta mielenkiintoa sekä kyselytulvan, mistä samantyyllisiä voisi itselleen hankkia.

Tuomistani postikorteista nousi monenlaisia huomioita. Iloiseksi tekevät asiat liittyivät tekemiseen, kuten musiikin kuunteluun ja tanssimiseen, luonnossa liikkumiseen sekä kasveihin. Jotkut valitsivat kortin sen mukaan, mikä kuvassa heitä ilahdutti, kuten esimerkiksi eläimet, värit, mielenkiintoinen asia, muisto kesästä tai perheestä. Muutamilla kuva linkittyi toimintaan ja tuntemuksiin, kuten askareiden hoitamiseen kotona, toiveikkuuteen työnhakuun liittyen tai tilanteeseen, jossa luuli unohtaneensa avaimet kotiin, mutta löysikin ne lopulta laukun pohjalta. Keskustelu oli paikoitellen hyvin vilkasta, eikä omaa puheenvuoroa maltettu aina odottaa, vaan korteista rupateltiin lähellä istuvien kanssa. Toisaalta välillä taas huone oli lähes äänetön, kun jonkun ajatuksia omaan valintaan liittyen hiljennettiin kuuntelemaan.

Kuva 10: Virittämisessä käytettyjä postikortteja.

Alkuperäinen suunnitelma siis laajeni albumikuvien katsomis- ja jakamisosiolla ennen omakuva-tehtävään siirtymistä. Tarkoituksena oli katsella valokuvia yhdessä yksi kerrallaan, mutta yhden henkilön kuvien ääreen ei oikein maltettu pysähtyä. Jotkut naisista ilmoittivat, ettei heillä ollut paperisia kuvia saatavilla, eikä kännykässäkään kuvia. Muutamat puolestaan olivat esitelleet omia albumikuviaan jo postikorttien läpikäymisen aikana. Päällekäisiä keskusteluja syntyi jälleen. Tämä johtui toisaalta osittain varmasti myös siitä, että kapean ja pitkän pöydän ääressä melko pienikokoisten kuvien katsominen oli hieman hankalaa, ja kuvien kierrättämien jokaiselle vei aikaa. En osannut ennakoida, ettei tila ollut ihan optimaalisin tähän tarkoitukseen. Naisista muotoutui pienempiä ryhmiä, joissa kuvia kuitenkin esiteltiin innokkaasti keskustellen. Välillä puhetulva vaimeni ja kuvia käytiin enemmän yhdessä läpi. Keskustelujen edetessä muutamat intoutuivat kaivamaan puhelimensa esiin ja esittelemään sieltä kuvia, vaikka olivatkin aikaisemmin todenneet, ettei kuvia ole. Valokuviin oli ikuistettu perhettä ja sen arkea, omaa lapsuutta eri vuosikymmeniltä, opiskeluaikoja, työelämää ja häätraditioita. Naiset kyselivät aktiivisesti toisiltaan kuvista ja niiden taustoista sekä jakoivat kokemuksia samaan aiheeseen liittyen. Uusiin ja vieraisiin asioihin suhtauduttiin uteliaan ihmettelevästi, hyväksyvää sekä kannustavaa palautetta antaen.

Tauon jälkeen siirryimme omakuvien pariin. Kävin uudelleen läpi omakuva-käsitettä ja tehtävän ideaa, sillä paikalla oli muutamia, jotka olivat olleet ensimmäisellä kerralla pois. Jokainen sai tulostetun kuvan ensimmäisessä työpajassa tekemästään omakuvasta. Osa katseli ku-

via ilahtuneesti ja myös muiden ensimmäisiä omakuvia haluttiin katsoa. Toista omakuvaa varten käytössä oli jälleen erilaisia materiaaleja, kuten aikakauslehtiä, erilaisia papereita ja kartonkeja, nauhoja ja muita koristeita. Lisäksi tarjottiin mahdollisuutta ottaa valokopioita mukana tuoduista albumikuvista, mikäli niitä olisi halunnut liittää työhönsä. Kukaan ei kuitenkaan tarttunut tähän vaihtoehtoon. Tällä kertaa teimme pysyvät ja konkreettiset kuvat, joita ei työskentelyn lopuksi purettu. Naiset lähtivät keskittyneesti työskentelemään ja kyselivät selvästi aikaisempaa enemmän, mikäli eivät olleet jotain ymmärtäneet. Myös toisilta pyydettiin apua tarvittaessa. Muutamat naisista katselivat edelleen toimintaa enemmän sivusta ja tyytyivät lähinnä keskustelmaan. Yksi naisista oli aluksi hiukan hämmentynyt tilanteesta, sillä hän oli ollut pois sekä ensimmäiseltä kerralta että filmikuvauksesta. Hän ihmetteli miksi muille jaettiin omakuva, mutta hänelle ei. Tilanne toimi minulle samalla hyvänä huomiona siitä, miten olin huomaamattani sitonut työpajakerrat toisiinsa tavalla, joka asetti poissaolijat varsin hankalaan asemaan. Kävin naisen kanssa ensimmäistä työpajaa ja omakuvan ideaa läpi, jonka jälkeen hänkin ryhtyi työskentelmään oman työnsä parissa.

Kuva 11: Neljännessä työpajassa tehtyjä omakuvia.

Omakuvan tekemiseen varattu reilu puolituntia oli toisille liian pitkä ja toisille liian lyhyt aika. Koska omakuva käsitteenä osoittautui vieraammaksi, kuin olin ajatellut, ei suunniteltua ensimmäisen ja viimeisen kerran välistä reflektointia tehty sellaisenaan. Jokainen kuitenkin kertoi uudesta omakuvastaan, ja tässä yhteydessä muutamat mainitsivat, että oli ollut hauska nähdä ensimmäisen kerran omakuva. Jotkut käyttivät toisessa omakuvassaan tulostettua versiota ensimmäisen kerran omakuvastaan. Töitä sanoitettiin jälleen hyvin monenlaisin tavoin. Omakuvissa erilaisten kuvien ja materiaalien kautta ilmaistiin itselle tärkeitä tai positiivisia miellehtymiä herättäviä asioita, haaveita, asioita joita haluaisi hankkia, siteitä lähipiiriin ja muihin ihmisiin sekä tulevaisuuden suunnitelmia. Toisten töitä kehuittiin ja niistä annettiin positiivista palautetta.

Loppukeskustelussa esiin nostettiin edelleen kohteliaasti toiminnan hyviä puolia ja kiiteltiin työpajoista. Viimeisestä työpajasta joku totesi, että itseä puhuttelevien kuvien löytäminen oli ollut helppoa, ja oli kokenut voivansa kertoa kuvilla enemmän. Myös albumikuvien katsominen mainittiin hauskaksi asiaksi sekä se, että sai kuulla toisten elämästä ja löytää samankaltaisuuksia. Mahdollisuus harjoitella suomen kieleltä, keskustella vapaasti sekä oppia uusia sanoja olivat myös olleet mieleisiä asioita. Työpajan lopussa muistutin vielä kaikkia seuraavan viikon haastattelusta sekä pyysin käyttööni omakuvia ja filmikuvia haastattelua varten, mihin naiset suhtautuivat myönteisesti.

Viimeisellä työpajakerralla tuli selvästi näkyväksi naisten keskinäisen vuorovaikutuksen lisääntyminen ja aktiivisempi kommunikointi. Ilmaisua oli rohkeampaa, mutta kyseenalaistavia kommentteja tai omia mielipiteitä ei tuotu vielä erityisen voimakkaasti esille, vaikka jokaisella selkeä näkemys asioista varmasti olikin. Yhdessäolossa oli selvästi hyväntuulista rentoutta ja vilpitöntä kiinnostusta muita kohtaan.

6.6 Haastattelut

Toteutin valokuvatyöpajoja seuraavalla viikolla kaksi haastattelua, joista toinen tehtiin koululla sijaitsevassa muunneltavassa tilassa työpajaan osallistuneiden naisten kanssa ja toinen Niceheartsin tiloissa työntekijöiden kanssa. Haastattelut toteutettiin ryhmämuotoisena ja nauhoitettiin. Rakensin koululle muunneltavaan tilaan näyttelyn, johon kokosin työpajojen aikana tekemiämme töitä ja tuottamaamme kuvamateriaalia. Digitaalisessa muodossa olevat valokuvat heijastettiin videotykillä tilan seinälle sekä tilan jakajana toimivalle verholle. Halusin haastattelutilanteen olevan keskusteleva ja yhteisiä kokemuksia tarkasteleva. Tilaan oli tuotu myös sohva, tuoleja sekä pöytä, minkä ääreen kokoontuimme. Tarjolla oli lisäksi pientä syötävää ja juotavaa.

Haastattelusta oli poissa kaksi naista. Paikalla oli sen sijaan yksi ryhmän ulkopuolinen nainen, joka oli ollut paikalla myös kolmannessa työpajassa. Läsä oli lisäksi toinen työntekijöistä sekä harjoittelija. Näyttelyyn suhteuduttiin myönteisesti ja kuvat toimivat samalla keskustelun tukena. Kysymyksiin vastattiin vaihdelleen, osittain hieman epäsuorasti tai ohi kysymyksen aiheen. Palautetta, kokemuksia ja ajatuksia työpajasta tuli kuitenkin paljon. Haastatteluteemojen ohessa keskustelu sivusi myös muita aiheita. Tunnelma oli välillä suorastaan hulvaton, kun muutamat naisista intoutuivat kertomaan arjen kommelluksistaan muun muassa kännykkäkameroiden kanssa. Keskinäisiä muutaman ihmisen välisiä keskusteluja oli jonkin verran, mikä teki välillä haastattelunauhoituksen purkamisesta hieman haastavaa. Työntekijöiden haastattelu toteutettiin Niceheartsin tiloissa myöhemmin samana päivänä. Paikalla olivat olleet työntekijät.

Haastattelun runko oli jaettu teemoihin, jotka liittyivät valokuvaukseen työskentelyvälineenä ja kokemuksena, erilaisiin kulttuurisiin taustoihin, vuorovaikutukseen ja kommunikointiin, naiseuteen teemana sekä työskentelyn antiin kokonaisuudessaan. Osallistujien haastattelussa kysymysten asettelu kohdistui erityisesti kokemusten, ajatusten ja mielipiteiden näkyväksi tekemiseen, kun taas työntekijöiden haastattelussa näiden ohella painottuivat myös ammatillinen näkökulma sekä menetelmien ja toiminnan soveltamisen mahdollisuudet.

7 Tavoitteiden toteutuminen ja toiminnan arviointi

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella, minkälaisena työskentelyvälineenä ja kokemuksena valokuvaukselliset menetelmät näyttävät työpajoihin osallistuville naisille. Lisäksi tavoitteena oli myös vahvistaa ryhmän keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä valokuvatyöpajatyöskentelyn avulla. Tavoitteiden toteutumista on tarkasteltu kohdistamalla luvussa kuusi esitellyt arviontikysymykset syntyneeseen aineistoon. Tarkasteltavan aineiston muodostivat omat työpajoista pitämäni muistiinpanot, toiminnan aikana syntynyt kuvamateriaali ja saamani palaute sekä ryhmälle ja työntekijöille tehty teemahaastattelut. Sama aineisto toimi peilauspintana myös omien ammatillisten tavoitteideni tarkastelulle. Kuten aikaisemmin mainitsin, nauhoitetut haastattelut litteroitiin kirjalliseen muotoon. Käytetyissä sitaateissa vastaajaajat on uudelleennimetty aakkosin vastausjärjestyksessä, työntekijöistä olen käyttänyt nimiä T1 ja T2.

Koska kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, ei syntynyttä tietoa voida pitää yksiselitteisesti yleistettävänä. Sen sijaan toiminnan tuottama tieto tekee näkyväksi niitä kokemuksia, ajatuksia ja merkityksiä, joita tiettyjen menetelmien, tietyn asiakasryhmän sekä olosuhteiden kautta on muodostunut. Jokainen prosessi ja prosessiin osallistuva henkilö on yksilöllinen, mikä väistämättä myös heijastuu siihen, minkälaiseksi kokonaisuus lopulta rakentuu. Toimintatutkimuksellisessa lähestymistavassa ja pyrkimyksessä luoda uudenlaista ajattelutapaa on

mielestäni loppujen lopuksi kyse siitä, että avamme itsemme kaikille niille mahdollisuuksille, joita meille tarjotaan.

7.1 Valokuvauksellisten menetelmien käyttö

Suhtautuminen valokuvaan oli varsin moniulotteista ja työskentelyn aikana esiin nousi paljon mielenkiintoisia näkökulmia valokuvaan ja sen käyttöön liittyen. Yleisesti ottaen kuvaamisesta ja valokuvien parissa työskentelystä kuitenkin pidettiin. Osa naisista oli varsin tarkkoja siitä, ettei heitä saanut työpajoissa kuvata, mutta samat naiset kyllä kuvasivat itse mielellään muita. Erilaisten tehtävien pariin lähdettiin uteliaasti, osa määrätietoisemmin, osa taas kuulosellen ja aluksi vierestä seuraten. Työpajakerrat jakoivat jonkin verran mielipiteitä. Muutamain mainitsivat pitäneensä ensimmäisestä kerrasta, sillä työt olivat niin erilaisia ja kuvastivat ihmisten monenlaisia tapoja tehdä. Myös siitä, etteivät kuvat olleet esittäviä pidettiin. Eräs naisista totesi pitäneensä kaikista kerroista. Useat kuitenkin nostivat toisen työpajakerran mieluisimmaksi. Perusteluina todettiin, että oli ollut hauskaa keksiä yhdistäviä asioita, jutella pienryhmän kanssa sekä miettiä yhdessä, miten näitä yhdistäviä tekijöitä kuvataan. Mahdollisuus sanattomaan viestintään kuvien kautta oli myös ollut mukavaa. Yksi naisista vastasi, ettei hänellä ollut näkemystä työpajoista, mutta yhdessäolo oli ollut hyvä idea.

Valokuvien kautta tapahtuvassa vuorovaikutuksessa jaetaan samalla myös tietoa itsestä sekä asioista, jotka koetaan merkityksellisiksi. Kuvien kautta kommunikointi toimii mahdollisuutena päästää toiset sisälle omaan maailmaansa. Tämä toiseen tutustumisen ulottuvuus ja sitä kautta syntyvä ymmärrys edistävät ryhmän koheesion kehittymistä. Valokuvat voivat tehdä näkyväksi ihmisten erilaisia persoonallisuuksia, yhtäläisyyksiä, rakentaa siteitä ryhmän jäsenten välille sekä toimia mahdollisuutena tallentaa yhteistä prosessia, luoden samalla vastavuoroisuuden, keskinäisen luottamuksen sekä ymmärryksen ilmapiiriä. (Craig 2009: 29.) Valokuvatyöpajoissa ryhmän ja yhdessä tekemisen merkitys nousi toistuvasti esille.

Naisten suhde valokuvaan oli mielestäni hyvin mielenkiintoinen. Monen puheesta kävi selvästi ilmi, että kuvaaminen on kiinteä osa omaa elämää. Kännykkäkameralla dokumentoidaan arkisia tapahtumia, hassuja tilanteita ja erityisiä hetkiä. Kuvia jaetaan ja niitä katsellaan yhdessä. Eräs naisista kuvaili haastattelussa lastensa aikaansaamia kummelluksia, kun vähäpukeisesta äidistä oli lähetelty kuvia tutuille, ja välillä myös julkisemmille kanaville. Ratkaisevaa kuitenkin on, että tämä kaikki tapahtuu ennen kaikkea lähipiirissä, perheen ja ystävien kesken. Muutamien kynnys valokuvatyöpajojen kaltaisissa olosuhteissa kuvatuksi tulemiseen oli selvästi suurempi ja osittain varsin ehdoton: kuvatuksi ei haluttu tulla tai se koettiin selvästi epämiellyttäväksi. Luonnollisestikin turvallisuuden tunteella, epävarmuudella siitä, mihin kuvia voidaan käyttää sekä uskonnollisilla tai maailmankatsomuksellisilla näkemyksillä oli varmasti myös vaikutusta asiaan. Luottamuksen rakentaminen vaatii aikaa.

Valmiiksi suunnitellut tehtävät ja menetelmät jakoivat mielipiteitä. Eräs naisista olisi työkennellyt mielellään enemmän omien ideoittensa pohjalta, vaikka totesikin pitävänsä paljon työpajojen ideasta. Toinen taas oli sitä mieltä, että teema oli hyvä asia, sillä kaikki eivät välttämättä itse keksi ideoita. Hänestä olisi kuitenkin ollut hyvä, että jos joku haluaa toteuttaa omia suunnitelmiaan, olisi tälle myös mahdollisuus. Yhteisesti todettiin, että vaikka tehtävissä olikin yhteinen aihe, olivat kaikkien työt silti erilaisia, sillä ihmiset ajattelevat asiat monin tavoin. Toinen työntekijöistä nosti omakuvan tekemisen ensimmäisellä ja viimeisellä kerralla hyväksi asiaksi, sillä naiset olivat saaneet välissä jonkinlaisen kuvan siitä, mistä oikein oli kyse ja samalla prosessi tavallaan sulkeutui. Tämä tuli hyvin näkyväksi siinä, että viimeisellä kerralla omakuvien pariin lähdettiin hyvin määrätietoisella ja keskittyneellä otteella.

Omakuva tehtävänä osoittautui monimutkaisemmaksi, kuin olin etukäteen oletanut. Olin ajatellut, että kaikilla oli jonkinlainen käsitys siitä, mitä omakuvalla tarkoitetaan, mutta kävi ilmi, ettei asia suinkaan ollut näin. Naisten kautta ei suoranaisesti välittynyt se, mikä omakuvassa oikeastaan oli uutta, mutta työntekijöiden kanssa pohdimme, että kenties ainakin osalle yhteisöllisemmässä kulttuurissa eläneille minä näyttäytyy enemmän rooleissa ja suhteissa toisiin, jolloin minän näkeminen erillisenä omana yksikkönään saattoi olla vieras lähtökohta. Omakuvissa nostettiin erityisesti esille itselle merkittäviä asioita, perhettä, haaveita sekä asioita joita haluaisi tehdä, muutamat tosin lähestyivät tekemistä myös perinteisen muotokuvamaisesti. Omakuvaa, työskentelyä ja oppimista kuvasi yksi naisista seuraavasti:

”Joo, se on yksi sana minä nyt muistaa, mutta monta sanaa se, tämän kanssa, hänen kanssa... Ja jos tekee omakuvia... hän tietää mikä se on omakuvia, aina muistaa omakuvia... Hän sama paperikuvia, sama kuin tämä... hän sanoo se tehdään kuin kasvot, mutta se tehdään monta tavara kanssa... se on omakuva tai oma idea, sama kuin takana joku, se monta erilainen asia ja sanat oppii siinä samalla... Mutta se on hyvä, jos hän antaa aihetta, sitten kaikki yhdessä... jos minä miettii erilainen, toinen miettii erilainen... ei, jos on yhdessä ja ryhmän kanssa se on yksi ryhmä, yksi aihe ja sitten oppii monta lisäsanaa -- siinä oppii paljon... Mutta tarvitsee aina joku... opettaja. Itse en tiedä...” -D

Filmikuvauksesta nousi myös paljon yllättäviä puolia ja näkemyksiä työpajojen aikana. Olin ehkä hieman vanhanaikaisesti ajatellut, että koska kaikki naiset ovat selvästi yli 30-vuotiaita, on kaikilla varmasti jonkinlainen kokemus filmikameralla kuvaamisesta. Näin ei kuitenkaan ollut, vaan yllättävän monelle filmikamera oli täysin uusi tuttavuus. Ainoastaan muutamat naisista mainitsivat kuvanneensa joskus nuoruudessa. Sen vuoksi pikaisesti annettu opastus kameran käyttöön toisella työpajakerralla oli täysin riittämätön olosuhteisiin nähden. Kameran herättivät osassa hämmennystä, kun ei tiedetty milloin kamera otti kuvan ja miten kame-

raa kokonaisuudessaan käytettiin. Myös työntekijät mainitsivat joutuneensa viikolla selittämään filmikameran tarkoitusta useaan otteeseen sekä kokeneensa hieman haastavaksi kameroiden käytön ja filmien vaihtamisen, sillä kamerat eivät olleet samanlaisia, joten myös mekanismit vaihtelivat. Digikameroista kaikilla sen sijaan oli kokemusta, ja lähes jokaisella oli kännykässään kamera, mitä osa käytti hyvinkin aktiivisesti. Ainoastaan yksi naisista sanoi, ettei osannut käyttää digikameraa. Työntekijät pohtivat, että osalle tutulla omalla kameralla kuvaaminen olisi varmasti tuonut jonkinlaista turvaa kuvaustilanteisiin. Eräs naisista mainitsi pitävänsä enemmän digikuvista juuri siksi, että ne ovat helposti nähtävillä sekä muokattavissa. 24 kuvaa oli monen mielestä yhdessä päivässä otettavaksi liian paljon, joten kuvausaikaa olisi kaivattu enemmän.

Toisaalta monet naisista olivat filmikuvauksesta myös hyvin innostuneita. Osa odotti innokkaasti kuvien saamista ja kolmannessa työpajassa kuvien ympärille muodostui aktiivista keskustelua sekä vuorovaikutusta. Poissaolijoita harmitti, etteivät he olleet päässeet kuvaamaan. Pettymystä toivat myös muutamat tyhjäksi jääneet filmit. Tiesin filmikuvauksen valitessani, että riskinä aina on, että jonkun kuvat epäonnistuvat, mutta ajattelin sen kuuluvan osaksi prosessia. Toisen työntekijän kanssa keskustelimme kolmannen työpajan jälkeen, ettei osalta kuvien puuttuminen ollut välttämättä täysin huono asia, sillä näin tilaa jäi enemmän kuvien kautta tapahtuvalle vuoropuhelulle ja jakamiselle, kun kaikki eivät vain keskittyneet esittelemään omia valokuviaan.

Omakuva-käsitteen vierauden vuoksi omakuva-tehtävän käyttö alku- ja loppukartoituksen tekemiseen ei toteutunut, vaikka toistuva tehtävä rakensikin kaarta ensimmäisen ja viimeisen kerran välille. Naisten minäkuva-prosessien sijaan omakuva-harjoitukset tekivät ehkä paremmin näkyväksi lisääntyntä määrätietoisuutta lähteä toteuttamaan omannäköistä työskentelytapaa sekä tehdä siihen liittyviä valintoja. Koska käytetyt menetelmät olivat suurimmalle osalle uusia, olisi kaikkia tehtäviä voinut pohjustaa tarkemmin, ja varsinkin konkreettisemmin. Myös tekemistä ja erilaisia käytännön tehtäviä olisi voinut olla enemmän, sillä nyt toiminta painottui välillä liiankin paljon keskustelulle, mikä helposti jätti osan heikommin suomea puhuvista ja ymmärtävistä tilanteiden ulkopuolelle. Monipuolisista työskentelytavoista ja menetelmistä annettiin kuitenkin positiivista palautetta, ja myös työntekijät totesivat, että työpajat olivat olleet monipuolisia, ja naisilla oli ollut mahdollisuus vaikuttaa toimintaan sekä kertoa mielipiteitään siihen liittyen. Claire Craig kuvaa teoksessaan valokuvatyöskentelyn edistävän itseilmaisua, rakentavan vuorovaikutusta sekä tukevan ja tekevän näkyväksi sitä muutosta, joka valokuvan kautta tapahtuvassa ajatusprosesseissa tapahtuu (Craig 2009: 14). Tämä tuli omasta mielestäni sekä saamani palautteen perusteella toiminnassa hyvin näkyväksi.

7.2 Keskinäinen vuorovaikutus

Ryhmän dynamiikassa ja keskinäisessä vuorovaikutuksessa tapahtui selvästi muutoksia neljän viikon aikana. Alussa naiset tukeutuivat melko paljon toisiin samaa äidinkieltä puhuviin naisiin ja keskustelivat lähinnä näissä pienissä ryhmissä. Vähitellen vuorovaikutus kuitenkin laajeni lähimpänä istuvista koko ryhmän väliseksi kommunikaatioksi. Oli hienoa seurata, miten naiset auttoivat toisiaan työpajojen tehtävien aikana, yrittivät yhdessä löytää suomenkielisiä ilmauksia, kannustivat ja kehuivat sekä kyselivät uteliaina toistensa erilaisista taustoista, tavoista ja perinteistä. Vaikka välillä kommunikaatiohaasteiden vuoksi tunnelma olikin hieman hämmentynyt ja kuulosteleva, mahtui mukaan myös paljon tilannekomiikkaa, naurua ja innostunutta puheensorinaa.

Haastattelussa useat olivat sitä mieltä, että työpajoissa oli ollut mukavaa toimia pienryhmissä ja suuressa ryhmässä. Yksi naisista totesi pitävänsä enemmän itseksensä työskentelystä, koska silloin kuvia sai otettua nopeasti. Useat toivat esiin, että heistä ryhmätyöskentelyä olisi voinut olla vielä enemmän. Pienryhmätyöskentelyn etuna nähtiin muun muassa mahdollisuus oppia uusia sanoja ja keskustella. Eräs naisista huomautti, että hyvä asia on myös se, että ryhmässä on joku kokenut, esimerkiksi työntekijä auttamassa. Toinen työntekijöistä nosti ryhmätyöskentelystä esiin lisäksi sen, että jos kameran käytön suhteen ei ollut ihan varma, tarjosi ryhmä mahdollisuuden tukeutua muihin, jolloin ei jäänyt epävarmuutensa kanssa yksin.

Itseohjautuvuudesta nousi huomioita työntekijöiden haastattelussa. Olin hieman tiedostamattani olettanut, että ryhmä lähtisi omatoimisemmin toteuttamaan itseään, enkä osannut reagoida ehkä riittävän nopeasti, kun niin ei käyntykään. Toinen työntekijöistä huomautti, etteivät kaikki välttämättä ole tottuneet tekemään asioita niin itsenäisesti, ja osan kaipaavan sitä, että heille kerrotaan, miten asiat kannattaa tehdä ja miten siitä edetä seuraavaksi. Myös se nostettiin esiin, etteivät erilaiset työskentelytavat ole välttämättä kaikille tuttuja, jolloin oman roolin ottaminen ryhmässä voi olla vaikeaa, varsinkin jos toiminnan tarkoitusta ei tuoda riittävän selkeästi esiin.

”Siihen itseohjautuvuuteen niinku et, niinku meiän sisällä ois... et jokaisella yksilöllä ois riittävästi rohkeutta tuoda se oma kantansa näkyviin ja... siihen me kannustetaan, mutta ei uskota että kolmen kuukauden aikana... vielä välttämättä kaikkien kanssa se tapahtuu... mutta tää on myös yksi, yks tota mitä sä oot tehny ni... yks mahdollisuus harjoitella sitä.” -T1

Ihmisten väliseen vuorovaikutukseen vaikuttavat monenlaiset tekijät, eikä kulttuuri suinkaan aina näytille tilanteessa tärkeintä roolia. Ristiriitojen, väärinkäsitysten tai kommunikaatiohaasteiden taustalta paljastuu usein toimintatapoihin ja arvostuksiin liittyvien olettamus-

ten kohtaamattomuus, ihmiset ovat siis tottuneet toimimaan toisenlaisessa toimintaympäristössä. Yhteisymmärryksen ja toimivan vuorovaikutuksen rakentamiseksi on tärkeää tehdä näkyväksi varsinkin niitä arvoja, kommunikaatiokeinoja ja toimintamalleja, jotka ovat ratkaisevassa asemassa kohtaamistilanteessa. (Raunio ym. 2011: 20.)

Useat naisista olivat sitä mieltä, että ajatusten ja kokemusten jakaminen sekä muiden elämästä kuuleminen työpajoissa oli ollut mielenkiintoista. Eräs naisista kuvasi tämän jakamisprosessin tuovan lisää elämäkokemusta. Sekä työpajojen että haastattelun aikana kävi hyvin ilmi, että omasta kulttuurista ja perinteistä kerrottiin mielellään muille, joskin tämä tarkoitti myös sitä, että aiheessa pysyminen oli välillä hieman haastavaa. Monet naisista olivat kuitenkin sitä mieltä, että nämä keskustelut auttoivat tutustumaan toisiin sekä saamaan tietoa toisten kulttuurista ja taustoista, lisäten näin keskinäistä ymmärrystä. Yhden naisen mielestä ryhmätyöskentelyä olisi kuitenkin pitänyt olla enemmän, jotta voisi sanoa heijastuiko toiminta jotenkin ryhmän vuorovaikutukseen tai toisiin tutustumiseen. Eräs toinen sen sijaan totesi kokeneensa työpajojen vaikuttaneen ryhmän yhdessäoloon.

”-- some of the people... like I don't know them very well -- I listened when they were talking, then you know who they are and then... and I think that just brings out who they are and then you get to know them very well... and get to know more... about each other.” -P

Työntekijät näkivät valokuvien käytön toimineen myös keskustelun tukena, tarjoten keinon kertoa omaa tarinaa ja löytää merkityksiä. Koska naisille on tarjolla paljon ryhmätoimintaa myös muulloin kuin valokuvatyöpajoissa, oli työpajojen vaikutuksia naisten keskinäiseen vuorovaikutukseen työntekijöiden mielestä vaikea arvioida. Molemmat kuitenkin uskoivat työpajojen edistäneen ryhmähengen syntymistä ja hyvän ilmapiirin eteenpäin viemistä. Tärkeäksi tässä nousi yhdessä hauskanpitäminen ihmisiä yhteenhitaavana tekijänä. Joinain viikkoina työpajat olivat heidän mukaansa tuoneet paljon iloa ja naurua naisten keskuuteen. Myös itsestä kertominen ja muiden kuunteleminen nähtiin ryhmän keskinäistä vuorovaikutusta vahvistaneena asiana.

Toinen työntekijöistä pohti, että ryhmän vuorovaikutuksen kannalta pienryhmätoimintaa olisi voinut olla enemmän niin, että ryhmät olisivat olleet selkeästi erillään toisistaan ja ryhmät olisi muodostettu tavalla, missä toisilleen tuntemattomampia naisia olisi tuotu enemmän yhteen. Hän myös ehdotti, että tällä ryhmällä olisi voinut olla joku selkeä tehtävä, jonka kautta ryhmän olisi pitänyt ottaa enemmän vastuuta toiminnastaan. Samalla yhteisesti kuitenkin todettiin saatavilla olevien tilojen asettaneen tämän tyyppiselle työskentelylle jonkin verran rajoituksia.

7.3 Kokemuksia ja ajatuksia työpajoista

”-- tämä ystäviä... kamera, kuva täällä... mutta totta, ihan hyvin kaikkia... voi oppii... voi yksi idea hyvä sitte tulee... auki silmä, auki aivot, idea auki -- minulle on hauska kuvat mutta totta... haluan iloinen kuva, koska katson kuva... kuva kaikkien...” -M

Työpajojen alussa naiset eivät vielä tienneet, mitä toiminnalta odottaa ja työskentelymenetelmät olivat osalle vieraita. Haastattelutilanteessa ja rakennetun näyttelyn nähtyään monet olivat kuitenkin iloisesti yllättyneitä lopputuloksesta ja kertoivat pitäneensä työskentelystä. Useat toivoivat, että työpajoja olisi vielä jatkettu, sillä neljän kerran koettiin olevan liian vähän. Uskon itsekin, että työskentelyn ja ryhmädynamiikan kannalta prosessi oli vasta pääsemässä vauhtiin. Sekä työntekijöiden että naisten mielestä työpajat olivat olleet hyvä lisä ryhmän muuhun toimintaan. Toinen työntekijöistä mainitsi naisten puhuneen ryhmän perjantaisissa reflektiokeskusteluissa työpajoista positiiviseen sävyyn. Yksi naisista suunnitteli menevänsä ensi vuonna valokuvauskurssille oppiakseen lisää.

Moni nosti työpajoissa tärkeäksi asiaksi mahdollisuuden harjoitella suomen kieltä ja oppia uusia sanoja. Yksi naisista kuvasi työpajojen opettaneen arjen sanastoa sekä sellaisia sanoja, joita kirjoja lukemalla ei olisi oppinut. Kielen oppimiseen liittyen tärkeä asia oli myös se, että ei vain ohjaaja ollut äänessä, vaan jokaisella oli mahdollisuus osallistua keskusteluun. Työpajojen nähtiin tuovan uudenlaisia tapoja oppia asioita.

”Kiva kun kaikki on... se erilaisia tunteja meillä on... ei oo samanlaisia vaan... voimme kehittää itsessä vielä... koko elämä tarvitsee kehittää, että ei tarvitse pysähtyä...” -C

Sekä työntekijöiden että naisten mielestä työpajojen kesto, kolme tuntia, oli sopiva, kuten myös sijoittuminen iltapäivään. Toinen työntekijöistä totesi työpajojen sopineen hyvin viikko-ohjelmaan sekä tarjonneen hieman kevyempää ja erilaista tekemistä. Molemmat työntekijät olivat sitä mieltä, että samantyyppisiä työpajoja voisi toteuttaa Niceheartsissa myös tulevaisuudessa. Valokuvausta oli ryhdytty osittain työpajojen rohkaisemana käyttämään ryhmässä enemmän. Joka viikko kaksi naista on vastuussa ryhmän toiminnan sekä tapahtumien dokumentoinnista, ja perjantaina kuvat käydään läpi. Naiset valitsevat yhdessä yhden kuvan ja suunnittelevat siihen tekstin, joka sitten laitetaan Niceheartsin Facebook-sivuille. Kuvien kautta saadaan siis samalla tuotua näkyvyyttä hankkeen toiminnalle.

Naiseus teemana ei toteutunut työpajoissa ihan sellaisena kuin olin ajatellut. Oma lähestymistapani oli kenties olosuhteisiin nähden liian abstrakti, ja varsinkin tehtävien ja keskustelujen kohdalla ideani eivät aina välittyneet naisille. Kielitaito loi varmasti osan haasteista, toi-

saalta moninaiset tavat lähestyä naiseutta ja naisena olemista vaikuttivat varmasti myös asiaan. Keskusteluissa naiseus liittyi naisten puheissa vahvasti rooleihin, kuten äitinä, sisarena tai tätinä olemiseen, ja näihin miellettyihin vastuisiin sekä omiin sidoksiin perheen tai lähipiirin sisällä. Vielä haastattelutilanteessakin naiseus teema vaati selittämistä ja avaamista. Toisaalta, kenties osan kohdalla naiseus oli niin itsestään selvä tai annettu asia, ettei sitä koettu edes tarpeelliseksi kyseenalaistaa tai sen miettiminen tuntui oudolta.

Toinen työntekijöistä toi kuitenkin esiin, että hänestä naiseus oli ollut vahvasti läsnä töissä sekä toiminnassa johtuen jo siitä, että kaikki osallistujat olivat naisia. Hän myös muistutti, että usein valitun teeman kannattaa olla hyvin konkreettisesti läsnä, mikäli toivoo osallistujien työskentelevän erityisesti tietty näkökulma lähtökohtanaan. Kuten mainitsin, tähän en osannut kiinnittää riittävästi huomioita. Samainen työntekijä kuitenkin totesi, että teeman ylikorostaminen olisi toisaalta ollut hieman ristiriidassa yhdistyksen toiminnan lähtökohtien kanssa.

”-- jos ajattelee, et me tehään täällä niinku sukupuolisensitiivistä ja kulttuurisensitiivistä työtä, ni se että... se ei just tarkota sitä että kun puhutaan naisista ni pitäs puhuu tietyllä tavalla, vaan se tarkoittaa et me ollaan yksilöitä... jotka nyt satutaan olemaan naisia -- niitten kokemukset pohjautuu jollain tasolla aina siihen, koska se on osa sitä ihmistä...” -T2

7.4 Ammatillinen oppiminen ja toiminnan ohjaus

Opinnäytetyö on ollut sekä ammatillisesti että henkilökohtaisesti hyvin kasvattava projekti, joka on pakottanut kyseenalaistamaan omia oletuksia, toimintatapoja ja tottumuksia, mutta myös tehnyt tietoiseksi omasta kulttuurisidonnaisuudesta. Olen joutunut moneen otteeseen pohtimaan, mihin omat reaktioni lopulta perustuvat. Opinnäytetyötä aloittaessani olin ehdottoman varma, että haluan toteuttaa työn yksin, sillä ajattelin sen olevan kaikin puolin toimivampaa. Olisin itse vastuussa aikatauluista, toiminnasta ja toteutuksesta - ei eriäviä mielipiteitä tai väärinymmärryksiä. Jo suunnitteluvaiheessa tajusin kuitenkin, ettei itsenäisyys välttämättä tuonut mukaan onnea ja autuutta. Minulla ei ollut ketään kenen kanssa olisin kokonaisuutta ideoinut ja kaikki työ todella piti tehdä itse. Jossain vaiheessa omille päätöksilleen tulee helposti sokeaksi, mikä tarkoitti kohdallani kenties myös sitä, etten osannut muuttaa lähestymistapojani, vaikka olosuhteet ympärilläni siihen selvästi kehottivat. Hyvä puoli luonnollisesti oli, että kantamalla itse vastuun opinnäytetyöstäni, haastoin itseäni kohtaamaan tilanteita ja asioita, joita aikaisemmin olin vältellyt.

Jälkikäteen ajateltuna yksi suurimmista kompastuskivistäni oli eräänlainen rooleihin liittynyt ristiriita. En osannut, tai uskaltanut, mieltää itseäni kunnolla ryhmän ohjaajaksi ja ottaa sen

mukaisesti vastuuta. Tästä mainitsivat haastattelussa myös työntekijät. Heidän mukaansa oli hyvä, että olin joustava ja annoin naisten vaikuttaa toimintaan, mutta olisin voinut olla jämäkempi ja viedä toimintaa sitä kautta päättäväisemmin eteenpäin. Myös ryhmän hiljentämistä keskusteltiin, mihin työpajoihin osallistunut työntekijä huomautti, että olisin voinut selkeämmin puuttua esimerkiksi päällekkäisiin keskusteluihin ja kuiskutteluun. Vastuunotosta tuotiin esiin lisäksi se, että olisin voinut jakaa ohjauksellisia tehtäviä työpajoihin osallistuneille työntekijälle ja harjoittelijalle. Olin huomaamattani laskenut sen varaan, että työntekijät ottavat jonkin verran vastuuta joka tapauksessa, sillä oletin ettei heidän työntekijä-asemansa todennäköisesti naisten silmissä muuttunut mitenkään, jolloin myös heihin suhtauduttaisiin ohjaajina. Tätä olettamustani en kuitenkaan tullut sanoneeksi ääneen, mikä toi mukanaan seuraamuksia.

”Välillä just ku oltiin vaikka vaikka pienryhmässä, ni huomas siel että... että ku sä itekki olit jossain ryhmässä, ni sä et ite välttämättä aina huomannu et muissa ryhmissä ei tehty yhtään mitään -- tai ei oikeen enää tietetty että mitä piti oikeen tehdä ku siin ei ollu sitä omaa ohjaajaa siinä ryhmässä--” -T2

Samaan asiaan liittyen toinen työntekijä totesi, että ryhmää ohjatessa on hyvä ottaa huomioon minkäläisten henkilöiden kanssa työskentelee ja minkälaiset heidän valmiutensa ovat. Tapaani pohjustaa tehtäviä melko perusteellisesti pidettiin osittain hyvänä, mutta lisäksi ehdotettiin, että olisin voinut kirjoittaa tehtävät taululle ja laittaa lisäksi muutamalla sanalla kuvauksen mitä tällä tarkoitetaan. Tuolloin naisilla olisi ollut mahdollisuus tarkistaa, mistä tehtävässä olikaan kyse. Yleisesti työntekijät painottivat sen varmistamista, että kaikki ovat ymmärtäneet ja tietävät mitä on tarkoitus tehdä. Tämän olin itsekin huomannut työpajojen aikana, kuten myös sen, etteivät naiset kovin helposti tuoneet ilmi, mikäli jokin asia oli heille vieras.

Suostumuslomakkeisiin liittyneestä hämmennyksestä keskustelimme työntekijöiden kanssa pitkään. Toinen heistä pohti, olisiko naisille ollut selkeämpää, mikäli suostumuslomakkeessa olisi puhuttu vain osallistumisesta ja valokuvien käyttöön olisi pyydetty erillistä lupaa vasta työpajojen lopussa. Samalla mietittiin myös sitä, olisiko tällainen tapa puolestaan ollut linjassa eettisen tutkimuksen kanssa. Pidän itse hyvänä ratkaisuna sitä, että mainitsin kuvien käytöstä jo alkuvaiheessa, vaikka sillä onkin saattanut olla vaikutusta naisten kuvausintoon ja kuvien ottamiseen liittyneisiin valintoihin. Suostumus olisi vain pitänyt käydä läpi selkeämmin ja yksilöllisemmin, jotta kaikille olisi heti muodostunut kuva siitä, mistä opinnäytetyössä on kyse.

Positiivista palautetta työntekijöiltä tuli erityisesti miellyttävästä yhteistyöstä, suunnitelmallisuudesta ja selkeistä aikatauluista. Työpajat olivat tuoneet työntekijöille paljon uusia aja-

tuksia ja oivalluksia sekä rohkaissheet käyttämään valokuvausta yhtenä ryhmän menetelmänä. Koen itse löytäneeni lisää varmuutta ohjaukseen sekä saaneeni paljon kokemusta toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta. Prosessin aikana olen oppinut paremmin sietämään epävarmuutta ja hyväksymään sen, etteivät asiat aina mene suunnitelmien mukaan.

”Ja nimenomaan kun puhuin sun toiminnasta ja sun kohtaamistaidoista -- se on pelkäänsään sensitiivistä kohtaamista, et kohdataan ihminen ihmisenä... ni kyllä sä sen hallitset...” -T2

7.5 Yhteenveto

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella minkälaisena työskentelyvälineenä ja kokemuksena valokuvaukselliset menetelmät näyttäytyvät työpajoihin osallistuneille. Lisäksi valokuvatyöpajatoiminnan avulla pyrittiin vahvistamaan ryhmän keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä. Monipuolinen aineisto ja sen tarjoama tieto mahdollistivat sen, että tavoitteena ollut valokuvauksellisten menetelmien tarkastelu oli mahdollista toteuttaa. Huomioitavaa kuitenkin on, että ensimmäisen tavoitteen toteutuminen on monenlaisten tekijöiden summa, johon vaikuttivat muun muassa kielelliset haasteet, tulkintaerot sekä osallistujien erilaisten kulttuuristen taustojen tuomat vaikutukset.

Työskentelyvälineenä käyttämämme valokuvaukselliset menetelmät näyttäytyivät pääosin mielekkäinä ja pidettyinä, joskin työpajojen aikana tehdyt harjoitukset vaativat melko paljon selventämistä ennen kuin niiden idea ymmärrettiin. Valokuvaus oli monelle entuudestaan osa jokapäiväistä arkea, joten jokaisella oli valokuvaan jo jonkinlainen suhde. Digitaalinen kuvaus oli huomattavasti tutumpaa kuin filmille kuvaaminen. Käytettyjä tekniikoita merkityksellisenä näyttäytyi usein tehtävän sosiaalinen konteksti ja mahdollisuus vuorovaikutukseen. Kun puhutaan valokuvauksellisista menetelmistä työskentelyvälineenä on tarpeellista tuoda myös esiin valokuvaamiseen liittyneet reaktioit; osa ei halunnut tulla kuvatuksi ja mielti, mihin kuvat voivat päätyä. Itse valokuvaan, kuvaamiseen ja kuvankäyttöön liittyvät näkemykset siis vaikuttivat siihen, miten valokuvauksellisia menetelmiä lähestyttiin.

Kokemuksena valokuvaukselliset menetelmät näyttäytyivät väylänä saada uusia ideoita ja nähdä asioita monin eri tavoin. Menetelmien kautta opittiin myös uudenlaisia lähestymistapoja ja valokuvaan ja sen käyttöön liittyen. Valokuvaukselliset menetelmät nähtiin lisäksi mahdollisuutena kehittää itseä toisenlaisella tavalla. Monien kommentteissa nousi merkittäväksi valokuvan kautta tapahtunut jakaminen ja kohtaaminen.

Koska naisilla oli työpajojen lisäksi myös paljon muuta ryhmämuotoista toimintaa, oli valokuvatyöpajojen kokonaisvaikutusta vuorovaikutukseen sekä yhteisöllisyyteen vaikea todentaa

varmasti. Toisen tavoitteen saavuttamisesta voidaan kuitenkin hieman yksiselitteisemmin todeta, että valokuvatyöpajatyöskentelyn avulla oli mahdollista edesauttaa ryhmän keskinäisen vuorovaikutuksen vahvistumista ja yhteisöllisyyden muotoutumista. Tämä konkretisoitui hyvin naisten ja työntekijöiden kuvauksissa. Valokuvatyöpajojen kerrottiin tuoneen mahdollisuuksia toimia ja viettää aikaa yhdessä, tutustua toisiin paremmin sekä jakaa asioita ja erilaisia kokemuksia. Omaan kulttuuriin liittyvistä perinteistä ja tavoista sekä yleisemmin omasta kotimaasta kertominen koettiin myös tärkeäksi. Yhdistävien tekijöiden ja samankaltaisuuksien löytäminen valokuvatyöskentelyn kautta toi monelle iloa.

Aineiston perusteella kävi ilmi, että valokuvatyöpajat koettiin mielenkiintoisiksi ja antoisiksi, mukavaksi vaihteluksi muun toiminnan rinnalla. Useat nostivat tärkeäksi asiaksi sen, että työpajojen kautta oppi suomen kieltä, ja erityisesti arjessa tarvittavia sanoja. Valokuvat toimivat väylänä tutustua paremmin muihin ryhmäläisiin ja heidän erilaisiin kulttuurisiin taustoihinsa, mutta myös yleisemmin tukena kommunikoinnille. Naiset pitivät erityisesti pienryhmissä sekä koko ryhmän kesken toteutetuista harjoituksista. Ryhmätyöskentelyä olisikin monen naisen mielestä voinut olla enemmän. Työpajoissa olleet harjoitukset jakoivat mielipiteitä; osa olisi halunnut työskennellä enemmän omien ideoittensa pohjalta, kun toiset taas kokivat yhteisen teeman hyväksi. Neljä työpajakertaa oli monen mielestä liian vähän, ja kertoja olisi toivottu lisää.

Toiminnan ohjauksen kannalta tärkeimmiksi puoliksi nousivat osallistujien kielitaidon sekä erilaisten toimintatapojen, näkemysten ja mahdollisten uskonnollisten vakaumuksien huomiointi. Mahdollisimman konkreettinen tekeminen, havainnollistaminen sekä tehtävän idean ymmärryksen varmistaminen olivat myös tärkeitä lähtökohdita työskentelyyn. Monet kaipaivat selkeää ohjausta ja vaiheistettua kuvausta toiminnan etenemisestä.

8 Eettiset kysymykset

Sosiaalialan vuorovaikutukselliset ja humanit lähtökohdat luovat kiinteän yhteyden etiikkaan ja ihmisoikeuksiin. Työn taustalla on ajatus ihmisten auttamisesta ja tukemisesta, hyvinvoinnin lisäämisestä, vähäosaisuuden ja kärsimyksen vähentämisestä sekä kehityksen ja muutoksen tuomisesta vaikuttamisen kautta. Työ ja asema tuovat sosiaalialalla mukanaan valtaa sekä vaikuttamismahdollisuuksia, jotka heijastuvat niin asiakkaan elämään kuin yhteiskuntaan laajemmalla tasolla. Perustasolla työtä ohjaa lainsäädäntö, mutta muuttuvan yhteiskunnan ja arvoviidakon keskellä selkeiden toimintaa ohjaavien normien rakentaminen on haastavaa. Ihmiset tulkitsevat asioita ja olosuhteita yksilöllisesti erilaisista viitekehyksistä käsin. Toisen ihmisarvon ja yksilöllisyyden kunnioittaminen rakentaa perustan eettisesti sekä moraalisesti toteutuvalla toiminnalla. Edellytyksenä on, että työskennellessä alan ammattilainen pystyy avoimesti ja rehellisesti tarkastelemaan omia rajojaan sekä kehittymisen ja tuen tarpeitaan.

Eettisyys on avoimuutta luoda tilaa erilaisille vaihtoehdoille ja näkemyksille. (Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2012: 5-6.)

Maahanmuuttajuus ja monikulttuurisuus toivat tähän opinnäytetyöhön runsaasti moniulotteisia eettisiä kysymyksiä. Kristiina Berg toteaa artikkelissaan, että toimintaa on mahdollista tarkastella eettiseltä pohjalta ilman, että erilaisten kulttuurien tuomat vaikutukset määritellään lähtökohtaisesti ongelmallisiksi tai haasteita tuottaviksi. Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että toimintaa suunnitteleva ja ohjaava henkilö kykenee refleктоimaan omaa toimintaansa sekä tarkastelemaan kriittisesti kulttuurinsa normeja ja totuttuja tapoja. (Berg 2012: 31.) Kyse on myös herkkyydestä tunnistaa ja tiedostaa erilaisia vuorovaikutustapoja sekä kulttuuri-taustojen heijastumista ihmisten väliseen kommunikaatioon.

8.1 Toiminnan eettisyys

Työpajojen aikana pyrin systemaattisesti tarkastelemaan omaa työskentelyäni sekä siihen liittyviä valintoja. En usko, että kukaan kykenee lopulta tiedostamaan täydellisesti omaa kulttuurisidonnaisuuttaan, eikä se ole tarkoitustaan. Ennen kaikkea kyse on mielen avoimuudesta ja halusta rakentaa siltaa itsen ja muiden välille. Tähän lähtökohtaan linkittyy väistämättä myös valta sekä tasapainoilu erilaisten ääripäiden välillä. Nähdäänkö maahanmuuttaja kulttuureineen, tapoineen, perinteineen ja taitoineen vain muutoksen kohteena, joka täytyy muokata valtaväestön ja yhteiskunnan normien mukaiseksi tai ajatellaanko, että valtaväestön ja yhteiskunnan pitäisi muuttua maahanmuuttajan tarpeita vastaavaksi. Ovatko ihmiset samanarvoisessa asemassa kohtaamistilanteessa?

Yksi lähtökohta eettiselle ihmisten väliselle kohtaamiselle ja toiminnalle on dialogisuus, jossa reflektion ja tekemisen kautta löydetään ymmärtämystä ihmisyydestä, tiedosta ja jaetuista merkityksistä samalla uutta oppien. Dialogisen toiminnan rakentumisen perustana on yhteistyö, jossa kaikki toimivat tasavertaisina saaden tilaa ilmaista itseään ja tehdä vapaita valintoja. (Freire 2005: 96-97, 186-187.) Kun puhutaan suvaitsevaisuuden lisäämisestä, on itsetuntemuksen ja -arvostuksen vahvistamisella merkittävä rooli, koska tällöin vieraat ja erilaiset asiat voivat olla mahdollisuuksia sen sijaan, että ne nähtäisiin vain uhkana tai pelkoa herättävinä tekijöinä (Räty 2002: 207). Monikulttuurisissa vuorovaikutustilanteissa väärinymmärrykset kertovat tavallisesti jaetun yhteisymmärryksen puutteesta. Sen sijaan, että tämä näkemys hyväksyttäisiin lopullisena totuutena, voidaan vaihtoehtoisesti luoda tilanteita, joissa näistä merkityksistä käydään yhteistä dialogista keskustelua. (Ramos 2007: 191-192.)

Tässä opinnäytetyössä yksi tärkeimmistä eettisistä kysymyksistä liittyi vapaaehtoisuuteen. Naiset eivät ilmoittautuneet toimintaan oman mielenkiintonsa perusteella, vaan työpajani oli liitetty osaksi heidän viikko-ohjelmaansa. Luonnollisesti kenenkään ei ollut pakko osallistua

toimintaan, mutta ainakaan oman käsitykseni mukaan mitään vaihtoehtoista ohjelmaa ei ollut tarjolla. Varmasti jotain olisi keksitty, mikäli joku naisista olisi ehdottomasti kieltäytynyt osallistumasta. Myöskään menetelmä sekä työpajan aihe eivät olleet osallistujien valitsemia, vaan määritelty etukäteen. Vaikka valokuvauksellisten menetelmien pariin lähdettiin avoimin mielin, oli päätös silti muualta tullut. Tätä lähtökohtaa vasten pidin hyvin tärkeänä, että jokaisella oli tilaa osallistua työpajoihin ja toteuttaa itseään hyväksi kokemallaan tavalla. Yritin parhaani mukaan tuoda esiin vaihtoehtoisia lähestymistapoja perinteisen ihmiskeskeisen kuvaustyylin rinnalle ja tarjota monenlaisia mahdollisuuksia työstää valokuvaa. Tämän näin tärkeänä myös siksi, että osalla naisista valokuvaan ja sen käyttöön liittyi myös vakaumuksellisia näkemyksiä.

Toiminnan aikana en myöskään määritellyt erikseen töiden lopputulosta, puuttunut siihen milloin työt olivat valmiita tai miten ne käytännössä toteutettiin. Tämä tarkoitti muutaman naisen kohdalla, että he pysyttelivät lähinnä ryhmän mukana tai antoivat jonkun toisen tehdä tehtävän heidän puolestaan. Vaikka rohkaisinkin kaikkia kokeilemaan, en puuttunut näihin tilanteisiin sen enempää. Osittain ajattelin, että naisten keskinäinen avunanto oli myös tapa rakentaa vuorovaikutusta. Tässä kohtaa voidaan tietysti kysyä, missä menee aliarvioinnin ja tilanantamisen välinen raja, mutta koen kuitenkin, että näin lyhytaikaisessa projektissa väliinmeno olisi todennäköisemmin aiheuttanut enemmän hämmennystä kuin hyötyä.

Naiseus teeman tarkoituksena ei ollu kyseenalaistaa kenenkään olemassaolevan naiskuvan oikeellisuutta tai rakentaa jotain yhtenäistä ihannenaisen mallia, johon kaikkien tulisi pyrkiä. Yritin ensimmäisillä työpajakerroilla tuoda naiseutta voimakkaammin osaksi työskentelyä, mutta huomasin, ettei yrityksiini oikein tartuttu. Vasta jälkikäteen ymmärsin lähestyneeni aihetta aivan liian abstraktisti. Pyrkimyksenäni kuitenkin oli, että kokemuksia ja ajatuksia voitiin jakaa kunnioittavassa sekä avoimessa ilmapiirissä, rakentaen tätä kautta keskinäistä ymmärrystä kokemusten moninaisuudesta. Tämä työpajoissa mielestäni toteutui. Vapaaehtoisuuteen liittyen on kuitenkin vielä todettava, että työpajojen ohjelma oli pääosin suunniteltu, vaikka naisilla olikin jossain määrin mahdollisuus vaikuttaa toiminnan rakentumiseen.

8.2 Tutkimuseettiset kysymykset

Prosessin aikana tehdyt valinnat heijastuvat lopputulosten ja itse tutkimuksen eettisyyteen. Yksi lähtökohdista on toiminnan kautta syntyvän tiedon eettisyyden sekä toimintaan mahdollisesti liittyvien ihmisten yksityisyyden suojan varmistaminen. Pyrkimyksenä tulee olla tutkimukseen osallistuvien ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden huomioiminen kaikissa vaiheissa. Tiedonhankintakeinojen, tutkimuksen seurausten ja vaikutusten tiedostaminen sekä kriittinen tarkastelu on osa eettistä lähestymistapaa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c.)

Opinnäytetyön toteutuksesta, aikataulusta sekä yhteistyötahon ja opiskelijan rooleista vastuineen sovittiin alussa erillisellä sopimuksella. Lisäksi anoin yhdistykseltä tutkimusluvan ennen työpajojen alkua. Pysin ensimmäisellä työpajakerralla kuvailemaan ja avaamaan mahdollisimman selkeästi opinnäytetyön tarkoitusta ja tavoitteita sekä yleisesti sitä, minkä takia olin työskentelemässä naisten kanssa. Myönnän epäonnistuneeni tässä pyrkimyksessä osittain, sillä vielä haastattelun jälkeenkin osalle naisista ei ollut ihan selkeää, mihin valokuvatyöpajatyöskentelyimme lopulta liittyi. Lähtökohtana kuitenkin oli, että kaikki ovat mukana vapaasta tahdostaan, eikä mitään ollut pakko tehdä.

Työpajoihin osallistumisesta sekä valokuvien käyttöoikeudesta opinnäytetyöhön raportoinnissa sovittiin erikseen kirjallisella luvalla. Suostumuslomake (liite 1) pyydettiin ensimmäisellä kerralla ja valokuvienkäyttölupa (liite 2) viimeisellä. Suostumuslomakkeesta tuli kielellisesti melko haastava, mikä varmasti oli yksi syy siihen, että se herätti osassa epävarmuutta ja epäilyksiä. Tekstin sisältö ja merkitys eivät siis välittyneet kaikille kunnolla. Työntekijät toivat haastattelutilanteessa esiin, etteivät he olleet yllättyneitä suostumukseen liittyneistä reaktioista, ja arvelivat osan kohdalla syyksi erityisesti sen, ettei kaikille syntynyt ymmärtämystä siitä, mitä valokuvataan ja mihin kuvia käytetään. Pohdin itse myös, että kenties suostumus sai tilanteen vaikuttamaan vakavammalta ja virallisemmältä, kuin mitä se todellisuudessa oli. Koska osalla epäilyksiä allekirjoittamisen suhteen kuitenkin oli, koin tärkeänä että he saivat viedä paperin mukaansa kotiin ja harkita asiaa rauhassa. Toisella työpajakerralla keskustelin henkilökohtaisesti jokaisen kanssa, jota suostumus oli jollain tavalla mietityttänyt. Voidaan tietysti kysyä, liittyikö tällaiseen tilanteeseen jo jonkinlainen myönteistä painostamista, niin ettei allekirjoittamisesta enää kehdattu kieltäytyä. Itse kuitenkin olen siinä vaikutelmassa, että kaikki naisista olivat tehneet päätöksensä jo ennen kuin keskustelin heidän kanssaan, ja tilanne toimi lähinnä mahdollisuutena varmistaa, että tekstin sisällön oli varmasti ymmärtänyt oikein.

Valokuvan ja valokuvaamisen käyttäminen itsessään toi mukanaan eettisiä kysymyksiä ja valintoja. Ensimmäisen työpajajan aikana kävimme yhteistä keskustelua siitä keitä saa kuvata, miten kuvat esitetään ja mihin niitä käytetään, kuka kuvia saa käyttää ja mihin tarkoitukseen. Myös valokuvien säilytystä, käyttöoikeuksia sekä tulevaisuutta työpajojen päätyttyä käytiin läpi. Itse lähdin siitä lähtökohdasta, että naisilla on oikeus kaikkeen tuottamaansa kuvamateriaaliin ja omassa opinnäytetyössäni käytän vain sellaisia kuvia, joihin olen saanut luvan. Kehitetyt filmit sekä paperikuvat jokainen sai työpajojen jälkeen itselleen, kuten myös kollaasityöt. Digitaaliset kuvat kokosin yhdelle tikulle Niceheartsiin siirrettäväksi, mistä halukkaat saivat ottaa omat kuvansa itselleen.

Tiedostan, että kokemattomuuteni haastattelijana on väistämättä heijastunut myös tapaani toimia itse haastattelutilanteessa. En välttämättä osannut tarttua naisten esiin nostamiin asi-

oihin lisäkysymyksillä tai lähestyä asioita tavalla, joka olisi ollut kaikille helposti ymmärrettävissä. Vilpittömänä pyrkimyksenäni kuitenkin oli tuoda näkyväksi naisten kokemuksia, ajatuksia ja tunteita työskenelyymme liittyen. Haastattelutilanteessa käymiemme keskustelujen, saamani palautteen ja omien muistiinpanojeni perusteella uskallan ajatella, että valokuvatyöpajojen aikaansaama muutos ihmisten vuorovaikutuksessa, yhteisöllisyydessä ja keskinäisessä ymmärryksessä sekä erilaisiin valokuvauksellisiin menetelmiin tutustuminen on näytettyynyt pääsääntöisesti positiivisena ja rikastuttavana kokemuksena kaikille prosessissa mukana olleille.

9 Pohdinta

Kulttuuriseen moninaisuuteen sekä etnisiin näkökulmiin ei suomalaisessa sosiaalialan tutkimuksessa ja kirjallisuudessa ole aina tartuttu erityisen innokkaasti, sillä tasa-arvoa korostavaan ilmapiiriin eroavaisuuksien tunnustaminen ja huomioon ottaminen eivät asetu aivan mutkattomasti. Myös sosiaalialan on kuitenkin taivuttava siihen tosiasiaan, että nykyinen yhteiskuntamme on niin monimuotoinen, ettei pelkän yleisen tason osaaminen ja ymmärrys aina riitä. Tarvitaan kokonaisvaltaisempaa asiantuntijuutta erilaisiin kulttuureihin, alakulttuureihin sekä alati muutuviin elämäntapoihin liittyen. (Kaljonen, Matinheikki-Kokko 2011: 9.) Tilan aukaiseminen monimuotoisuudelle edellyttää, että yksilö, yhteisö sekä yhteiskuntatasoilla pystytään käymään avointa vuoropuhelua jokapäiväisen elämän erilaisista lähtökohdista.

Opinnäytetyöni punaisena lankana on toiminut valokuvatyöskenely ja sen tarjoamien erilaisten mahdollisuuksien tarkastelu sosiaalialan viitekehyksessä, mutta myös ihmisten välisen vuorovaikutuksen edistäjänä. Valokuvatyöpajat loivat perustan yhteiselle matkalle, johon osallistui ja omalta osaltaan vaikuttivat sekä erilaisista kulttuurisista taustoista tulevat naiset että Niceheartsin Kasvukutsu-hankeessa toimivat työntekijät. Prosessin tulokset kulkevat samassa linjassa valokuvaan ja sen vaikuttavuuteen liittyvän tutkimuksen kanssa: valokuva tarjoaa keinoja tehdä näkyväksi merkityksellisiä asioita ja rakentaa yhteyksiä ihmisten välille. Lisäksi voidaan todeta, että valokuva toimi kokemusten jakamisen välittäjänä, ja tätä kautta yhteisymmärryksen syntymisen edesauttajana.

Työskenelymme teki myös näkyväksi valokuvauksellisten menetelmien käytön solmukohtia. Tekniset ratkaisut, ajankäytön rajallisuus ja käytössä olevat resurssit vaikuttivat väistämättä työskenelyn mahdollisuuksiin sekä lopputulokseen. Itse valokuvan lähestyminen ei myöskään ollut aivan yksiselitteistä, vaikka nykypäivänä kuvaaminen ja valokuvat ovatkin niin kiinteä, sekä osittain itsestään selvä, osa suurimman osan elämää. Uskonnolliset näkökulmat, yksityisyyden suoja, kuvaamiseen liittyvät eettiset valinnat sekä kuvien käyttöön liittyvät kysymykset ovat tilanteessa väistämättä myös läsnä, eivätkä valokuvatyöpajat muodostaneet tähän liittyen poikkeusta. Monella työpajoihin osallistuneella naisella oli huoli siitä, mihin kuvat

päätyvät ja kenestä kuvia otetaan. Nämä ovat tärkeitä kysymyksiä, joihin on työpajoista välityneiden kokemusten perusteella hyvä löytää sekä yksilöllinen että ryhmän yhteinen vastaus. Tämä tarkoittaa ennen kaikkea jokaisella olevaa päätäntävaltaa prosessiin kuuluviin valintoihin, osallistumiseen sekä tekemiseen liittyen. En kuitenkaan näe näitä esiin nousseita haasteita missään tapauksessa esteinä valokuvauksellisten menetelmien käytölle, vaan ennen kaikkena avauksena, joiden kautta valokuvaa voidaan lähestyä jälleen uudella tavalla, erilaisia mahdollisuuksia löytäen.

Työpajojen aikana pohdin moneen otteeseen, olisiko toimintaa lähestytty eri tavalla, jos naiset olisivat saaneet vaikuttaa enemmän sen suunnitteluun ja rakentumiseen. Mietin myös ryhmäkokoja sekä mahdollisuutta itse ilmoittautua työpajaan. Pienempi ryhmä olisi ohjaajan näkökulmasta ollut kenties selkeämpi ja kokonaisuudesta olisi muodostunut ehkä osallistujille omakohtaisempi, mutta osallistujamäärän rajoittaminen olisi väistämättä jättänyt osan naisista toiminnan ulkopuolelle. Tällä puolestaan olisi saattanut olla vaikutusta koko ryhmän keskimmäiseen dynamiikkaan. Käytettyjen valokuvauksellisten menetelmien ja harjoitusten osalta konkreettisempi sekä vielä toiminnallisempi ote olisi ollut tarpeen. Jälkikäteen ajateltuna on mahdollista, että huomaattani vein työskentelyä alkuperäisistä suunnitelmista vielä abstraktimpaan suuntaan, vaikka yritinkin toimia päinvastoin. Sorruin ehkä selkiyttämisyrietyksissäni välillä liialliseen pelkistykseen. Koska kaikille luova toiminnallinen työskentely ei ideana ja lähtökohtana ollut tuttu, olisi työpajoissa voinut tuoda näkyvämmiin esiin erilaisia vaihtoehtoja, näyttää esimerkkejä sekä havainnollistaa symbolisempia lähestymistapoja. Tätä kautta olisi varmasti voinut löytyä myös turvaa ja varmuutta valokuvan paljastavaan ominaisuuteen liittyen.

Yllä kuvattujen näkökulmien lisäksi yksi mielenkiintoinen ja tärkeä toiminnan kehittämisen lähtökohta on mielestäni valokuvauksellisten menetelmien kautta tapahtuva työskentely ryhmässä, jossa olisi myös valtaväestön edustajia. Tämä toisi uusia puolia yhteisymmärryksen ja vuorovaikutuksen muotoutumiselle sekä veisi ajatusta yhteisen kulttuurin rakentamisesta askeleen eteenpäin. Myös pidempiaikaisen prosessin toteuttaminen olisi varmasti toiminnan kehittämisen kannalta potentiaalinen vaihtoehto.

Kuten aikaisemmin jo toin esille, en aina osannut ottaa huomioon sitä, miten merkittävässä asemassa ohjaaja toiminnan kannalta on. Teot ja tekemättä jättämiset eivät heijastu ryhmään vain asioiden havainnollistamisen tai toiminnan tasolla, vaan välittävät samanaikaisesti myös viestiä siitä, minkälaisia arvoja, normeja ja toimintatapoja ohjaaja edustaa. Omien perusolettamusten kautta ohjaaminen kohdistaa nämä olettamukset väistämättä myös ryhmään ja sen toimintaan. Tällä en tarkoita, että näitä ihmisten erilaisia lähtökohtia arvotettaisiin tai kyseenalaistettaisiin ohjauksen kautta, vaan haluan nostaa esiin huomioni siitä, että tilanteissa toimitaan usein niiden perustavanlaatuisten toimintamallien varassa, joita ei välttämättä

edes itse tiedosteta. Valitsemani harjoitukset, tapani ohjeistaa ja sanottaa työskentelyä sekä se, miten työpajakertamme kokonaisuudessaan rakensin kertoivat osittain myös siitä länsimaalaisesta toimintakulttuurista, jonka keskellä olen kasvanut ja elämäni elänyt. Tämä tuli hyvin näkyväksi esimerkiksi siinä, että omakuva oli osalle työpajoihin osallistuneista naisista täysin vieras käsite. Ihmisten maailmankuvan eroavaisuuksien tiedostaminen ja huomioiminen avasi aivan uudenlaista syvyyttä ohjaus- ja vuorovaikutustilanteiden reflektointiin.

Henkilökohtaisesti tämä opinnäytetyö on vahvistanut kokemustani siitä, että olen menossa oikeaan suuntaan valitsemallani tiellä. Toimintaan liittyneet haasteet ovat toimineet hyvänä muistutuksena siitä, ettei kaikkea ole mahdollista ennakoida etukäteen. Taidelähtöisten menetelmien käytössä on oltava myös uskallusta heittäytyä prosessin vietäväksi ja hyväksyä siihen liittyvä epätietoisuus. Liian ehdottomat päätökset ja joustamattomuus tukehduvat luovuuden sekä tekemisen ilon. Omien ennakkoluulojen ja sokeiden pisteiden kohtaamisessa on myös kyse myötätunnosta sekä sen ymmärtämisestä, että virheet tekevät meistä inhimillisiä.

Taidelähtöisten menetelmien mahdollisuudet sosiaalialalla ovat hyvin moninaiset. Taiteen vaikuttavuutta voidaan hyödyntää niin yksilön kuin yhteisöjenkin tasolla, mutta työskentely voi pyrkiä tekemään näkyväksi ja herättämään keskustelua myös laajemmassa mittakaavassa. Maahanmuuttajatyön kontekstissa taidelähtöisiä menetelmiä voidaan esimerkiksi käyttää, kuten tässä opinnäytetyössä on tehty, vuorovaikutuksen ja keskinäisen ymmärryksen lisäämisen välineenä. Toimintaa ei tarvitse rajata vain kotoutumisen tai integroitumisen tasolle, vaan se voi olla myös vastavuoroinen ja yhteisöllinen prosessi, jossa kaikki ovat osallisina. Tällöin tehdään näkyväksi yhteiskunnan jatkuvaa muutosta ja moninaisuutta, rakennetaan erojen sekä samankaltaisuuksien jaottelujen rinnalle yhteistä.

Taidelähtöisten menetelmien vaikuttavuuden arviointiin liittyvät haasteet, kuten kokemusten subjektiivisuus, eriaikaisuus ja tasoisuus sekä eräänlainen abstrakti luonne, jarruttavat helposti käytäntöjen leviämistä yleisemmälle tasolle. Tästä syystä tärkeää olisikin, että tuloksia tehdään näkyväksi todellisten esimerkkien kautta havainnollistaen ja analysoiden. Rakenteellisiin ongelmiin tuskin pystytään puuttumaan suuressa mittakaavassa, mutta ihmisten hyvinvoinnin kannalta taidetoiminnalla on paljon annettavaa. Samalla voidaan tehdä konkreettisesti näkyväksi asioita ja kokemuksia, sekä näihin liittyviä erilaisia näkemyksiä, jotka ovat osoittautuneet vaikuttaviksi tai kaipaavat kehittämistä. Tutkimusten pohjalta tehtyjen johtopäätösten taustalla tulee kuulua yksilöiden ja yhteisöjen ääni. (Rintala 2013: 91-92.)

Asiakaslähtöisyydestä on tullut tänäpäivänä sosiaalilalan palvelujärjestelmän uudistamisen kulmakivi. Ihmisten odotetaan ottavan yhä enemmän vastuuta omasta hyvinvoinnistaan, mutta samalla myös yhteiskunnasta ja sen toimivuudesta. Palveluiden ja tuotteiden kuluttamisen

lisäksi asiakkaiden toivotaan osallistuvan myös palveluiden sisällön rakentamiseen. (Matti-Heikki-Kokko 2011: 23-24.) Vastuun jakaminen onnistuneiden ja kohdennettujen palveluiden aikaansaamiseksi on toki hyvä idea, mutta pitääkö se lopulta sisällään vaihtoehtoja? Kun tämä lähtökohta yhdistetään globalisaatioon ja maahanmuuton lisääntymiseen, on tärkeää käydä myös keskustelua siitä, minkälaisin kriteerein esimerkiksi hyvinvointia määritellään ja mitä ihmisiltä kokonaisuudessaan odotetaan. Muutoin tulkinta pelkistyy helposti vain siihen, miten maahanmuuttajat saadaan niin sanotusti vastaamaan yhteiskunnan asettamiin kriteereihin, mutta entä toisinpäin? Tuleeko yhteiskunta, hieman yleistetysti kuvaten, vastaan ihmisten erilaisten tapojen, tottumusten, arvojen ja perinteiden osalta, vai ovatko maahanmuuttajat sukupolvesta toiseen edelleen maahanmuuttajia, erilaisia toisia?

Monikulttuurisuus-käsitteen varjopuolena on, että samanarvoisuuden ja keskinäisen kunnioituksen vuoksi, ihmisten ja kulttuureiden ajatellaan olevan erilaisempia kuin ne välttämättä lopulta ovat. Samalla rinnalle on muotoutunut yleistäviä ajatusmalleja, joita maahanmuuttokriittisten puheissa käytetään perustelemaan ihmisten sopeutumattomuutta ja ulkopuolisuutta. Syvällistä monikulttuurista ymmärtämystä ei voi syntyä, mikäli kulttuureihin liittyvä keskustelu keskittyy vain kärjistävään erojen alleviivaamiseen. Pelkästään poliittisin päätöksin on kuitenkin vaikea puuttua yhteiskunnan rakenteisiin ja vallitseviin käytäntöihin. (Raunio ym. 2011: 33-34.) Tarvitaan keskusteluareenoita ja kohtaamisen mahdollisuuksia, halua löytää ymmärrystä ja olla ihminen ihmiselle.

Lähteet

- Alitolppa-Niitamo, A. Söderling, I. 2005. Johdanto. Toistaako historia itseään? Teoksessa Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. (7-12.) Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I., Fågel S. (toim.) Helsinki: Väestöliitto ja Kotipuu.
- Bardy, M. 2007. Taiteen paluu arkeen. Teoksessa Taide keskellä elämää. (21-33.) Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M., Korhonen, P. (toim.) Nykyaiteen museo Kiasman julkaisu 106/2007. Helsinki: Like.
- Bardy, M., Känkänen, P. 2005. Omat ja muiden tarinat. Ihmisyyttä vaalimassa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Berg, K. 2012. Insha Allah. Sosiaalityötä pakolaisasiakkaiden kanssa. Teoksessa Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. (14-34.) Strömberg-Jakka, M., Karttunen, T. (toim.) Jyväskylä: PS- Kustannus.
- Dervin F., Keihäs, L. 2013. Johdanto uuteen kulttuurienväliseen viestintään ja kasvatukseen. Kasvatusalan tutkimuksia 63. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Freire, P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Halkola, U. 2009. Mitä valokuvaterapia on? Teoksessa Valokuvan terapeutin voima. (13-21.) Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T., Koulu, L. (toim.) Helsinki: Duodecim.
- Heikkinen, H. L. T. 2010. Toimintatutkimus. Toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Ikkunoi- ta tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijal- le. (214-229.) Aaltola, J., Valli, R. (toim.) 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS- Kustannus.
- Hentinen, H. 2009. Valokuva terapeutin työvälineenä. Teoksessa Valokuvan terapeutin voima. (35-46.) Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T., Koulu, L. (toim.) Helsinki: Duodecim.
- Joronen, T. 2007. Työmarkkinoiden monenlaiset maahanmuuttajanaiset. Haaste suomalaiselle sukupuolijärjestelmälle. Teoksessa Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. (285-311.) Martikainen, T., Tiilikainen, M. (toim.) Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 36/2007. Helsinki: Väestöliitto.
- Keskinen, S., Vuori, J. 2012. Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teok- sessa Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. (7-33.) Keskinen, S., Vuori, J., Hirsiaho, A. (toim.) Tampere: Tampere University Press.
- Martikainen, T. 2011. Suomi remix. Helsinki: Like Kustannus.
- Martikainen, T. Gola, L. 2007. Intian niemimaalta muuttaneiden naisten käsityksiä perheestä ja sukupuolirooleista. Teoksessa Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. (88-104.) Martikainen, T., Tiilikainen, M. (toim.) Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 36/2007. Helsinki: Väestöliitto.
- Martikainen, T. Tiilikainen M. 2007. Maahanmuuttajanaiset. Käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. (15-37.) Martikainen, T., Tiili- kainen, M. (toim.) Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 36/2007. Helsinki: Väestöliit- to.
- Nummenmaa, A. R., Korhonen P-K. 2000. Sukupuolisensitiivinen ohjaus. Teoksessa Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. (70-82.) Onnis- maa, J., Pasanen, H., Spangar, T. (toim.) Juva: PS-kustannus.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.

Salo, M. 2009. Peilin, muistin ja toiston taide. Valokuvataiteen ja -terapian yhteyksiä. Teoksessa Valokuvan terapeuttinen voima. (23-33.) Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T., Koululu, L. (toim.) Helsinki: Duodecim.

Savolainen, M. 2009. Voimauttava valokuva. Teoksessa Valokuvan terapeuttinen voima. (210-227.) Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T., Koululu, L. (toim.) Helsinki: Duodecim.

Sederholm, H. 2007. Taidekasvatus - samassa rytmissä elämän kanssa. Teoksessa Taide keskellä elämää. (143-149.) Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M., Korhonen, P. (toim.) Nykytaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/ 2007. Helsinki: Like.

Siim, P. 2007. Äidit ja heidän lapsensa. Perhesuhteista neuvottelua ylitajallisissa perheissä. Teoksessa Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. (218-244.) Martikainen, T., Tiilikainen, M. (toim.) Väestötutkimuksenlaitoksen julkaisusarja D 36/2007. Helsinki: Väestöliitto.

Strandman, P. 2007. Taiteen soveltavaa käyttöä? Teoksessa Taide keskellä elämää. (160-163.) Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M., Korhonen, P. (toim.) Nykytaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/ 2007. Helsinki: Like.

Säävälä, M. 2007. Sukupuoli etnisen itseymmärryksen keskiössä. Naiseus, avioliitto ja perhe Kosovon albaaninaisten puheessa. Teoksessa Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. (68-87.) Martikainen, T., Tiilikainen, M. (toim.) Väestötutkimuksenlaitoksen julkaisusarja D 36/2007. Helsinki: Väestöliitto.

Varto, J. 2003. Tietäminen toiminnallisessa tutkimisessa. Teoksessa Toiminnallinen opinnäytetyö. (7-8.) Vilkkä, H., Airaksinen, T. Helsinki: Tammi.

Vilén, M., Leppämäki, P. Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Sähköiset lähteet

Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2012. 5. painos. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry & Ammattieettinen lautakunta. Viitattu 10.8.2014.
http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2012.pdf

Berg, B. L. 2001. Qualitative Research Method for The Social Sciences. 4. painos. Allyn & Bacon: Massachusetts. Viitattu 8.7.2014.
http://mthoyibi.files.wordpress.com/2011/05/qualitative-research-methods-for-the-social-sciences__bruce-l-berg-2001.pdf

Craig, C. 2009. Exploring the Self through Photography. Activities for use in group work. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers. Viitattu 24.3.2014.
http://camaraobscurablog.files.wordpress.com/2011/06/ebooksclub-org__exploring_the_self_through_photography__activities_for_use_in_group_work.pdf

Dibbets, S., Heikkinen, S., Hirvonen, E-V., Hänninen, K., Sjöholm, J. 2011. Maahanmuuttajat mukaan. Käsikirja maahanmuuttajan kuntouttavan työtoiminnan ja tuetun työllistymisen ohjaukseen. Hänninen, K. (toim.) Tampere: Mahdollistaja-hanke. Viitattu 6.4.2014.
http://www.nicehearts.com/files/nicehearts/maahanmuuttajat_mukaan_-kasikirja_web.pdf

Kaljonen, P. Matinheikki-Kokko, K. 2011. Johdanto. Teoksessa Osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus. (7-18.) Kaljonen, P., Matinheikki-Kokko, K. (toim.) Metropolia ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu. Viitattu 8.11.2014.

http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/TAITO/PDF/245366_METROPOLIA_TAITO2.pdf

Kuula, A. 2006. Toimintatutkimus. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 16.8.2014.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_4.html

Känkänen, P. 2014. Taidelähtöiset menetelmät. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 3.8.2014.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/taidelahtoiset_menetelmat

Martin, R. 2009. Inhabiting the image: photography, therapy and re-enactment phototherapy. *European Journal of Psychotherapy and Counselling*. Vol. 11, No. 1. (35-49.) Viitattu 4.8.2014.
<http://dx.doi.org/10.1080/13642530902723074>

Matinheikki-Kokko, K. 2011. Kulttuuriin kätketty toimijuus. Teoksessa *Osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus*. (20-35.) Kaljonen, P., Matinheikki-Kokko, K. (toim.) *Metropolia ammattikorkeakoulun julkaisusarja*. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu. Viitattu 8.11.2014.
http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/TAITO/PDF/245366_METROPOLIA_TAITO2.pdf

Miettinen, A. Säävälä, M. 2014. Maahanmuuton perusteet. Väestöliitto. Viitattu 27.7.2014.
http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkejä/tilastotietoa/maahanmuuttajat/maahanmuuton-perusteet/

Nicehearts. 2014. Viitattu 22.7.2014
<http://www.nicehearts.com>

Nicehearts. Kasvukutsu-hanke. 2014. Viitattu 22.7.2014
<http://www.nicehearts.com/palvelut/projektit/kasvukutsu/>

Ramos, F. S. 2007. Imaginary pictures, real life stories. The FotoDialogo method. *International Journal of Qualitative Studies in Education*. Vol. 20, No. 2. (191-224.) Viitattu 4.3.2014.
<http://dx.doi.org/10.1080/09518390600924337>

Raunio, M., Säävälä, M., Hammar-Suutari, S., Pitkänen, P. 2011. Monikulttuurisuus ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen areenat. Viitattu 26.10.2014.
http://www.uta.fi/edu/opiskelijaksi/valintakoeaineisto_2011/A6.Pitkänen_Monikulttuurisuus.pdf

Rintala, P. 2013. Taidelähtöinen toiminta katalysaattorina ja näkyväksi tekijänä. Teoksessa *Taiteesta toiseen. Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia*. (74-94.) Rintala, P., Jansson S.-M. (toim.) *Lapin yliopiston julkaisu. Lapin yliopiston tieteiden tiedekunnan julkaisu ja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 10*. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Viitattu 10.11.2014.
http://blogs.helsinki.fi/taika-hanke/files/2009/02/Taiteesta_toiseen.pdf

Saaranen-Kauppinen, A., Puusniekka, A. 2006a. Ryhmähaastattelu. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 16.8.2014.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_4.html

Saaranen-Kauppinen, A., Puusniekka, A. 2006b. Teemahaastattelu. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 28.10.2014.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html

Saaranen-Kauppinen, A., Puusniekka, A. 2006c. Eettiset kysymykset. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 7.11.2014.

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1.html

Sakilayan-Latvala, M., Kinnunen, L., Kimari, T., Rintala-Ahl, M.-L. 2014. Qutomo. Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolku. Opas kotoutumisen parissa työskenteleville. Sjöholm, T. (toim.) Viitattu 1.10.2014.

http://www.nicehearts.com/files/nicehearts/Qutomo_Kotouttamisopas.pdf

Suomen virallinen tilasto. Väestörakenne. 2014a. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 25.10.2014.

<http://193.166.171.75/Dialog/Saveshow.asp/>

http://193.166.171.75/Dialog/varval.asp?ma=040_vaerak_tau_103_fi&ti=Syntym%E4valtio+i%E4n+ja+sukupuolen+mukaan+maakunnittain+1990+%2D+2013&path=../Database/StatFin/vrm/vaerak/&lang=3&multilang=fi

Suomen virallinen tilasto. Väestörakenne. 2014b. Liitetaulukko 1. Väestö kielen mukaan 1980-2013. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 25.10.2014.

https://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2013/vaerak_2013_2014-03-21_tau_001_fi.html

Säävälä, M. 2009. Naisia kotoutumassa Eurooppaan. Vertailevan Femage-hankkeen loppuraportti. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 35/2009. Helsinki: Väestöliiton Väestöntutkimuslaitos. Viitattu 16.7.2014.

http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/3bd996e5562d282e32276e31c855a654/1406562687/application/pdf/234116/Femage_loppuraportti_1.pdf

Voimauttavan valokuvan menetelmä. 2014. Dialoginen näkemisen tapa työvälteenä oman itsen ja toisen korjaavaan katsomiseen. Viitattu 7.8.2014.

<http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm>

Kuvat

Kuva 1: Esimerkkejä virittäytymisessä käytetyistä kuvista.....	27
Kuva 2: Naisten omakuvia ensimmäiseltä työpajakerralta.	28
Kuva 3: Esimerkkejä virittäymisessä käytetyistä postikorteista.	30
Kuva 4: Kolme yhdistävää asiaa-tehtävän tuloksia.	31
Kuva 5: Kolme yhdistävää asiaa-tehtävän tuloksia.	31
Kuva 6: Filmikuvaus-tehtävässä käytettyjä kameroita.	32
Kuva 7: Yksityiskohtia kollaasista.	33
Kuva 8: Filmikuvaustehtävän antia.....	35
Kuva 9: Esimerkkejä filmikuvaustehtävän valokuvista.	35
Kuva 10: Virittäymisessä käytettyjä postikortteja.....	37
Kuva 11: Neljännessä työpajassa tehtyjä omakuvia.	38

Liitteet

Liite 1 Suostumuslomake	64
Liite 2 Valokuvienkäyttölupa	65
Liite 3 Valokuvatyöpajojen suunnitelmat	66

Liite 1 Suostumuslomake

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖHÖN LIITTYVÄÄN TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Osallistun vapaaehtoisesti Laura Martikaisen opinnäytetyöhön liittyviin valokuvatyöpajoihin, jotka järjestetään Vantaan Nicehearts ry:n Naisresurssikeskus Pihlajassa. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on tarkastella valokuvausta menetelmänä sosiaalialan viitekehyksessä keskittyen siihen, minkälaisena työskentelyvälineenä ja kokemuksena valokuvaukselliset menetelmät näyttäytyvät maahanmuuttajanaisten kanssa toteutettavissa työpajoissa. Toiminnan tarkoituksena on lisäksi vahvistaa osallistujien keskinäistä vuorovaikutusta. Opinnäytetyö on osa Sosiaalialan koulutusohjelmaan kuuluvaa Sosionomin (AMK) tutkintoa.

Suostun siihen, että työpajoissa minua havainnoidaan sekä toiminnan päättyessä haastatellaan, ja haastattelussa antamani tietoja käytetään kyseisen opinnäytetyön tarpeisiin. Haastattelu dokumentoidaan nauhoittamalla. Työpajoissa kerättyä minua käsittelevää aineistoa saa käyttää opinnäytetyön raportoinnissa ja arvioinnissa. Annan luvan valitsemieni valokuvien käyttöön opinnäytetyössä ja sen kirjallisessa raportissa.

Aineistoa käsitellään niin, etteivät yksittäisten henkilöiden nimet, asuinpaikka tai muut henkilöön viittaavat tiedot tule esille. Havainnointi ja haastatteluaineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua.

Päiväys

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus

Liite 2 Valokuvienkäyttölupa

VALOKUVIENKÄYTTÖLUPA

Annan Laura Martikaiselle luvan käyttää valokuvatyöpajojen yhteydessä ottamiani valokuvia sekä muuta tuottamaani kuvamateriaalia opinnäytetyössä ja sen loppuraportissa. Valokuvatyöpajat ovat osa Sosionomi (AMK) -tutkintoon kuuluvan opinnäytetyön toteutusta.

Päiväys

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 3 Valokuvatyöpajojen suunnitelmat

TYÖPAJA 1 ”MITÄ NAISEUS ON, KUKA ON NAINEN?”
8.9.2014

Opinnäytetyön esittely, lupien ja sopimusten läpikäyminen sekä allekirjoittaminen.

TOIMINTA	TOTEUTUS	TAVOITE
Virittäytyminen toimintaan: keskustelua kuvien kautta	Pöydälle levitetään kuvia erilaisista naisista, jokainen saa valita yhden itseään puhuttelevan. Osallistujat jaetaan pienryhmiin, joissa kuvavalinnoista keskustellaan. Kokoontuminen yhteen ja ajatusten jakaminen.	Avata keskustelua sille, mitä naisena oleminen ja naiseuskäsitteenä merkitsevät.
Työskentely: omakuvakollaasi	Pöydälle kootaan erilaisia materiaaleja, joista osallistujat saavat koostaa omakuvan. Valmis työ valokuvataan ja tämän jälkeen puretaan.	Luoda tilaa oman tilanteen ja tuntemuksien tarkastelulle sekä peilaamiselle. Pohtia omaa suhdetta naisena olemiseen.
Lopetus: omakuvien katsominen ryhmässä	Valokuvat omakuvista siirretään tietokoneelle ja katsotaan videotykin kautta.	Rakentaa tunnetta ryhmässä jakamisesta ja siihen kuulumisesta sekä arvostavasta katseesta.
Palaute: miltä työskentely tänään tuntui		

TYÖPAJA 2 ”JAETTUA VALOKUVAUSTA”
15.9.2014

TOIMINTA	TOTEUTUS	TAVOITE
Virittäytyminen toimintaan: Erilaisten roolien tarkastelua	Pöydälle on koottu erilaisia aikakauslehtiä ja kirjoja selattavaksi. Osallistujat tarkastelevat niissä olevia valokuvia keskittyen siihen, minkälaisia naisen rooleja kuvat nostavat esiin.	Herätellä ryhmää työskentelyn äärelle ja keskustelemaan näkemyksistään.
Valokuvauksen tekniikkaa	Tutustumista digitaaliseen ja filmikuvaukseen, tekniikkaan ja kuvauksellisiin ratkaisuihin.	Luoda teknisiä edellytyksiä kuvauksen aloittamiselle.
Työskentely: valokuvaus pienryhmissä	Osallistujat jakautuvat noin viiden hengen pienryhmiin. Aiheena on kuvata erilaisia naiseuteen liittyviä rooleja ja odotuksia.	Toimia yhdessä pienryhmänä, prosessoida rooleihin liittyviä olettamuksia ja uskomuksia.
Lopetus: valokuvien katsominen ryhmässä	Valokuvat siirretään tietokoneelle ja katsotaan videotykin kautta.	Tehdä näkyväksi ryhmän työskentelyä ja jakaa kokemuksia työskentelyyn liittyen. Herättää keskustelua rooleihin liittyvistä normeista - asettavatko roolit olettamuksia siitä, minkälainen nainen on ”hyvä” tai ”huono”?
Palaute: miltä työskentely tänään tuntui		

TYÖPAJA 3 ”KOKEMUKSIA ARJEN KESKELTÄ”
23.9.2014

TOIMINTA	TOTEUTUS	TAVOITE
Virittäytyminen toimintaan: elämäkokemukset kuvassa	Pöydälle on koottu kuvia erilaisista aiheista. Osallistujat valitsevat itselleen kuvan sillä perusteella, mikä kuva kertoo jotain heidän elämästään. Valitulle kuvalle keksitään myös nimi.	Herätellä työskentelyn äärelle ja pohdiskelemaan kokemuksia.
Työskentely: filmeistä kehitettyjen kuvien katsominen ja työskentely kuvien parissa	Osallistujat saavat filmille ottamansa valokuvat katsottavaksi. Aikaa kuvien tarkastelulle: mitä kuvista löytyy, mitä jää kuvien ulkopuolelle, minkälaista tarinaa ne kertovat. 5 tärkeimmän kuvan valinta ja niiden järjestyksen sommittelu	Tarkastella valokuvaustehtävän antia ja siihen liittyviä ajatuksia. Vahvistaa osallistujien keskinäistä vuorovaikutusta.
Parityöskentely	Valittujen kuvien esittely parille. Kuvien tarkastelu yhdessä, erilaisuuksien, samankaltaisuuksien ja mielenkiintoisten näkökulmien tarkastelu.	Luoda vuorovaikutusta ja ymmärrystä valokuvien kautta.
Lopetus: yhteisen kuvakokouksen rakentaminen	Jokainen valitsee yhden ottamistaan valokuvista. Valitut kuvat kootaan kokonaisuudeksi, jota tarkastellaan yhdessä keskustellen.	Ryhmän koheesion vahvistaminen ja moninaisuuden arvostaminen.
Palaute: miltä työskentely tänään tuntui		

TYÖPAJA 4
30.9.2014

”YHDESSÄ TÄSSÄ HETKESSÄ”

TOIMINTA	TOTEUTUS	TAVOITE
Virittäytyminen toimintaan: päivän tunnelma	Pöydälle on aseteltu valokuvataiteilijoiden omakuvia. Jokainen saa vuorollaan valita itseään puhuttelevan kuvan. Kuvavalintojen jakaminen pienryhmissä.	Herätellä ryhmää työskentelyn äärelle.
Työskentely: omakuvakollaasi - menneen ja nykyisyyden kohtaaminen	Osallistujat saavat ensimmäisellä kerralla tekemänsä omakuvat katsottavaksi. Niitä tarkastellaan hetki, jonka jälkeen lähdetään työstämään uutta omakuvaa samalla menetelmällä kuin ensimmäisellä kerralla.	Luoda tilaa oman prosessin ja tuntemuksien tarkastelulle sekä peilaamiselle.
Purku	Yhteinen keskustelu siitä, mitä omakuvien välillä on tapahtunut. Näyttäytyykö omakuva jotenkin erilaisena?	Tarkastella työpajan antia.
Lopetus: työpajojen päättäminen	Keskustelu. Ryhmän halutesa yhteiskuvan ottaminen.	Koota yhteen kokemuksia ja prosessin tuomia näkökulmia.
Palaute: miltä työskentely tänään tuntui		